

บทที่ 3

ระบบประกันภัยอิสราภาพ

เนื่องจากปัญหาข้อขัดข้องในการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น ทำให้หลายฝ่ายพยายามหาแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้น และต้องเป็นมาตรการที่ส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ลดความไม่เท่าเทียมกันในฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนที่จะได้รับความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพจากภาครัฐ ซึ่งจากการตรวจสอบรูปแบบการให้บริการเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวต่อเจ้าพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาลนั้น พบว่า ในปัจจุบัน มีกรรมธรรม์ประกันภัยค้ำจุนอุบัติเหตุ ความรับผิดชอบและความเสียหายจากการขับขี่ยานยนต์หรือรถจักรยานยนต์ โดยมีเอกสารแนบท้ายที่ให้ความคุ้มครองเพิ่มเติมกรณีรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์เกิดอุบัติเหตุ และผู้เอาประกันภัยหรือบุคคลใดซึ่งได้รับอนุญาตให้ขับขี่ยานยนต์หรือรถจักรยานยนต์ ต้องถูกควบคุมตัวในคดีอาญา และเมื่อมีกรณีดังกล่าวเกิดขึ้นบริษัทประกันภัยจะดำเนินการประกันตัวผู้ขับขี่ตามจำนวนเงินที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลกำหนดไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด บริษัทประกันภัยจะขยายความคุ้มครองเพิ่มเติมนี้รวมไปกับกรรมธรรม์ โดยคิดอัตราเบี้ยประกัน 500 บาท ต่อวงเงินประกัน 100,000 บาท ในทางปฏิบัติปรากฏว่า เมื่อบริษัทประกันภัยได้ทำสัญญาประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้ว ผู้ต้องหาหรือจำเลยก็มีได้หลบหนีแต่อย่างไร¹

การที่บริษัทประกันภัยได้ขยายความคุ้มครองผู้เอาประกันภัย ตามที่ได้กล่าวข้างต้นนี้ ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการพิจารณาอบความไว้วางใจให้แก่บริษัทประกันภัยที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้ามาแก้ไขปัญหามาจากการหาประโยชน์ของนายประกันอาชีพที่สร้างความเดือนร้อนให้แก่ประชาชน อันจะทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ไม่ต้องแบกภาระทางการเงินสูงเกินไป ซึ่งจะทำให้เกิดความเสมอภาคระหว่างบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน โดยจะได้รับสิทธิในการปล่อยชั่วคราวได้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งยังจะเป็นทางเลือกใหม่ให้กับผู้ต้องหาหรือจำเลยด้วย

¹ คณะทำงานร่วมเพื่อศึกษาแนวทางการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยบริษัทประกันภัย, "รายงานการประชุมคณะทำงานร่วมเพื่อศึกษาแนวทางการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยบริษัทประกันภัย, ครั้งที่ 1/2546," 21 พฤษภาคม 2546, หน้า 2

การประกันภัยอสรภาพคือ การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยมีหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยเป็นหลักประกันเพื่อชำระเบี้ยปรับแทนในกรณีผิดสัญญาประกัน หลักกฎหมายประกันภัยจึงเป็นหลักการพื้นฐานของการทำสัญญาประกันภัยอสรภาพ จึงเห็นควรทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับหลักกฎหมายประกันภัย สัญญาประกันภัย หลักเกณฑ์และรูปแบบการประกันภัยตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

3.1 หลักกฎหมายประกันภัยและสัญญาประกันภัย

การประกันภัยมีความสำคัญมาก กล่าวคือ มีการแบ่งเบาความเสียหายจากภัยที่อาจเกิดขึ้นแก่กิจกรรมมนุษย์ โดยการเฉลี่ยภาระไปคนละเล็กละน้อยในระหว่างบุคคลจำนวนมากแทนที่จะปล่อยให้ความเสียหายตกอยู่แก่ผู้เคราะห์ร้ายที่ภัยเกิดขึ้นแก่เขาแต่ผู้เดียว² ดังนั้นการประกันภัยจึงช่วยบรรเทาความเสียหาย แบ่งเบาภาระความเสียหายจากภัยที่เกิดขึ้นเฉลี่ยภาระออกไป แทนที่จะปล่อยให้ความเสียหายตกแก่ผู้ประสบภัยเท่านั้น นอกจากนั้นยังช่วยให้เกิดความมั่นใจว่ามีหลักประกันมีความแน่นอนและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้ผู้ประกอบการมีความมั่นคง มีความมั่นใจในการขยายกิจการ เพราะมีหลักประกันในการช่วยเหลือหากมีความสูญเสียในอนาคตก็ยังมีทุนในการประกอบกิจการต่อไป มั่นใจในความปลอดภัยของกิจการและเมื่อได้ทำประกันภัยไว้แล้ว ผู้ประกอบการก็ไม่จำเป็นต้องบวกรวมมูลค่าของความเสียหายในราคาสินค้าและบริการ อันจะเป็นผลให้สินค้ามีราคาสูงเกินควรเพราะมีหลักประกันในการช่วยเหลือหากมีความสูญเสีย ทำให้สินค้าไม่มีราคาสูงเกินควร³

ผู้รับประกันภัยดำเนินธุรกิจเพื่อมุ่งหวังกำไร แต่วัตถุประสงค์ของการประกันภัยมีขึ้นเพื่อเฉลี่ยความเสียหายอันจะเกิดแก่ผู้เอาประกันภัยซึ่งผู้รับประกันภัยจะต้องให้ความคุ้มครองตามสัญญาประกันภัย

² จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการประกันภัย, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), หน้า 5.

³ ชิตาพร พิศลยบุตร, "การตีความกฎหมายประกันภัยและกรรมธรรม์ประกันภัย," (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 47.

ในการรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัย จะเห็นว่าในทางปฏิบัติ ผู้รับประกันภัยจะเป็นผู้กำหนดรูปแบบความคุ้มครอง ผู้รับประกันภัยจึงได้เปรียบในการกำหนดรูปแบบความคุ้มครองและเงื่อนไขการยกเว้นความรับผิด ซึ่งรูปแบบความคุ้มครองนั้นผู้รับประกันภัยได้ศึกษาสำรวจ คำนวณอัตราความเสี่ยงภัยก่อนที่จะนำรูปแบบความคุ้มครองนั้นออกมาเสนอต่อผู้เอาประกันภัย อย่างไรก็ตาม ธุรกิจประกันภัยมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการดำเนินธุรกิจทั่วไป⁴ กล่าวคือ การดำเนินธุรกิจประกันภัยในประเทศไทยนั้นจะมีการควบคุมการดำเนินธุรกิจประกันภัย โดยจะต้องได้รับใบอนุญาตให้ประกอบธุรกิจประกันวินาศภัย หรือประกันชีวิตจากรัฐก่อนโดยมีกฎหมายควบคุมคือ พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 ดังนั้น สัญญาประกันภัยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะนำมาบังคับใช้สมบูรณ์ต่อเมื่อผู้รับประกันภัยได้จัดตั้งบริษัท และได้รับอนุญาตจากกระทรวงพาณิชย์ภายใต้กฎหมายควบคุมธุรกิจประกันภัยให้ถูกต้องเสียก่อน มิฉะนั้นหากผู้รับประกันภัยไม่ได้รับอนุญาตให้ถูกต้องตามกฎหมาย และไปรับประกันภัยก็จะต้องรับผิดและรับโทษทางอาญา แต่จะเห็นว่า แม้การประกอบธุรกิจประกันภัยจะต้องได้รับใบอนุญาตให้ประกอบธุรกิจก่อนก็ตาม แต่ถ้าหากผู้ใดได้รับประกันภัยโดยที่ไม่ได้รับอนุญาต ผลของสัญญาระหว่างผู้รับประกันภัยและผู้เอาประกันภัยนั้นไม่เสียไป ผู้รับประกันภัยที่ไม่ได้รับอนุญาตนั้นยังคงต้องรับผิดต่อผู้เอาประกันภัยนั้น ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 4212/2518 วินิจฉัยว่า "การที่ผู้รับประกันภัยได้รับประกันวินาศภัยไว้จากผู้เอาประกันภัยโดยไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีให้ประกอบกิจการประกันวินาศภัย สัญญาประกันภัยจะเป็นโมฆะก็ต่อเมื่อผู้เอาประกันภัยซึ่งเป็นผู้สัญญาได้ทราบถึงการไม่ได้รับอนุญาตนั้น เมื่อไม่ปรากฏว่าผู้เอาประกันภัยได้ทราบความดังกล่าว ผู้รับประกันภัยจึงต้องรับผิดตามสัญญาประกันภัย" มีนักกฎหมายบางท่านได้ให้ความเห็นว่าในกรณีนี้แสดงให้เห็นว่ากฎหมายควบคุมธุรกิจประกันภัย ซึ่งเป็นกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจมีความสำคัญและอยู่เหนือกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาประกันภัยอันเป็นกฎหมายเอกชน⁵ และเป็นเรื่องนิติกรรมสัญญาดังนั้นสัญญาประกันภัยจึงอยู่ภายใต้กฎหมายควบคุมธุรกิจประกันภัยด้วย

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 48.

⁵ ประสิทธิ์ โสวิไลกุล, การตีความกฎหมาย สัญญาและกรรมธรรม์ประกันภัย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ:วิญญูชน, 2538), หน้า 18.

3.1.1 ลักษณะพิเศษของกฎหมายประกันภัย

3.1.1.1 กฎหมายการควบคุมการดำเนินธุรกิจประกันภัย อยู่เหนือกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาประกันภัย

กฎหมายประกันภัยมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากบทบัญญัติกฎหมายแพ่งโดยทั่วไปด้วยเหตุที่ธุรกิจประกันภัยมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการดำเนินธุรกิจทั่วไป โดยที่การดำเนินธุรกิจประกันภัยในประเทศไทยนั้นจะมีการควบคุมการดำเนินธุรกิจประกันภัยโดยจะต้องได้รับใบอนุญาตให้ประกอบธุรกิจประกันวินาศภัย หรือประกันชีวิตจากรัฐก่อน ซึ่งมีกฎหมายควบคุมธุรกิจดังกล่าวคือ พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 ดังนั้นสัญญาประกันภัยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะนำมาใช้บังคับสมบูรณ์ต่อเมื่อผู้รับประกันภัยได้จัดตั้งบริษัทและได้รับอนุญาตจากกระทรวงพาณิชย์ ภายใต้กฎหมายควบคุมธุรกิจประกันภัยให้ถูกต้องเรียบร้อยเสียก่อน มิฉะนั้นหากผู้รับประกันภัยไม่ได้รับอนุญาตให้ถูกต้องตามกฎหมายและไปปรับประกันภัยก็จะต้องรับผิดและรับโทษทางอาญา แต่หากผู้ใดได้รับประกันภัยโดยที่ไม่ได้รับอนุญาต ผลของสัญญาประกันภัยระหว่างผู้รับประกันภัยและผู้เอาประกันภัยนั้นไม่เสียไป ผู้รับประกันภัยดังกล่าวยังคงต้องรับผิดต่อผู้เอาประกันภัย ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4212/2518 ที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น

3.1.1.2 กฎหมายประกันภัยต้องรองรับหลักพื้นฐานของการประกันภัย

กฎหมายประกันภัยมีลักษณะพิเศษซึ่งแตกต่างจากกฎหมายแพ่งโดยทั่วไป กล่าวคือ กฎหมายประกันภัยต้องรองรับหลักพื้นฐานของการประกันภัย โดยนำมาวางไว้ในบทบัญญัติต่างๆ ของกฎหมายประกันภัยซึ่งหลักสำคัญพื้นฐานของการประกันภัยมีอยู่ 6 ประการคือ⁶

(1) หลักผู้มีส่วนได้เสียในการประกันภัย (Insurable Interest)

หลักผู้มีส่วนได้เสียในการประกันภัยเป็นหลักพื้นฐานของการประกันภัย เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการประกันภัย ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเจเลี่ยความเสียหายให้แก่

⁶ คณะอนุกรรมการคั่นคว้าและวิชาการสมาคมประกันวินาศภัย, คู่มือวิชาการประกันภัย พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอลองรัตน์ จำกัด), หน้า 37.

ผู้ที่อาจได้รับภัยนั้น หลักส่วนได้เสียนี้จะมีผลต่อสัญญาประกันภัยว่าจะมีผลผูกพันระหว่างคู่สัญญาหรือไม่ ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ มิฉะนั้นสัญญาประกันภัยจะไม่มีผลผูกพันคู่สัญญา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 และคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจะไม่สามารถเรียกร้องให้อีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติตามสัญญาได้ สาเหตุเพราะถ้าผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ก็เท่ากับว่าผู้เอาประกันภัยไม่มีภัยไม่มีความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่ตน ไม่ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการประกันภัย สัญญาประกันภัยที่สร้างขึ้นทั้งที่ตนไม่มีส่วนได้เสียในภัยนั้นก็จะเป็นเรื่องการพนันชั้นต่อหรือสัญญาเสียงโชคไป ไม่ได้ช่วยบรรเทาหรือเฉลี่ยความเสียหายต่อผู้รับประกันภัยแต่อย่างใด

(2) หลักสุจริตอย่างยิ่ง (Principle of Utmost Good Faith)*

หลักสุจริตอย่างยิ่งเป็นหลักสำคัญในการทำสัญญาประกันภัย สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่คู่สัญญาต้องสุจริตต่อกันอย่างยิ่ง ซึ่งต่างจากสัญญาโดยทั่วไป กล่าวคือ ในการทำสัญญาโดยทั่วไปนั้นคู่สัญญาแต่ละฝ่าย ไม่จำเป็นต้องชี้ช่องให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเห็นข้อเสียเปรียบ เป็นหน้าที่ของคู่สัญญาแต่ละฝ่ายจะต้องสืบสวนใคร่ครวญส่วนได้เสียของตนเอง เหตุผลเช่นว่านี้เป็นธรรมดาที่ต่อเมื่อคู่กรณีมีโอกาสเท่าเทียมกันในอันที่จะได้รู้ถึงรายละเอียดต่างๆ⁷ แต่สำหรับกรณีการทำสัญญาประกันภัยนั้น ผู้เอาประกันภัยมีโอกาสจะรู้เห็นเหตุการณ์แต่ฝ่ายเดียว ผู้รับประกันภัยแทบจะไม่มีโอกาสจะรู้รายละเอียดเหล่านี้ได้ นอกจากทราบจากผู้เอาประกันภัยเอง ผู้รับประกันภัยจึงจะพิจารณาว่าตนจะรับประกันภัยหรือไม่ และจะต้องคิดเบี้ยประกันภัยจำนวนเท่าใด ซึ่งการจะพิจารณาดังกล่าวผู้รับประกันภัยย่อมพิจารณาจากรายละเอียดที่ผู้เอาประกันภัยได้แถลงให้ผู้รับประกันภัยทราบ ดังนั้น หน้าที่เปิดเผยข้อความจริงจึงตกอยู่แก่ฝ่ายผู้เอาประกันภัย หากผู้เอาประกันภัยปกปิด หรือแถลงข้อความอันเป็นเท็จ ซึ่งอาจจูงใจผู้รับประกันภัยให้เรียกเบี้ยประกันสูงขึ้น หรือให้บอกปิดไม่ยอมทำสัญญาแล้วนั้น สัญญาประกันภัยดังกล่าวจะตกเป็นโมฆียะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865

(3) หลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน (Principle of Indemnity)

หลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นหลักพื้นฐานในการชดใช้ค่าเสียหายตามความเป็นจริง ไม่ต้องการให้ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยได้รับผลกำไรเมื่อเกิดวินาศภัยขึ้น เพราะหากเกิดมีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเกินกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ก็จะก่อให้เกิดผู้ได้รับ

⁷ จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการประกันภัย, หน้า 40.

ประโยชน์จากกำไรมุ่งหวังให้เกิดวินาศภัยขึ้น เพื่อจะได้กำไรจากการเกิดวินาศภัยนั้น (Moral Hazard) ดังนั้น เมื่อเกิดวินาศภัยขึ้น ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์จะต้องได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่เกินไปกว่าที่เสียหายจริง

หลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้กำหนดขึ้นมา เพื่อให้ผู้เอาประกันภัยกลับมาเหมือนก่อนเกิดความเสียหาย อาจกล่าวได้อีกอย่างว่าเป็นการชดใช้ค่าเสียหายตามความเป็นจริงแต่ไม่เกินจำนวนเงิน (ทุน) ที่ได้ประกันเอาไว้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 877 (1) ซึ่งในการคำนวณค่าเสียหายตามจำนวนวินาศภัยที่แท้จริงนั้นให้ตีราคา ณ สถานที่และในเวลาที่เกิดเหตุวินาศภัย

อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์มาตรา 877 นี้ แม้จะกำหนดให้ผู้รับประกันภัยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริง แต่ในทางปฏิบัติจะเกิดปัญหาในการนำหลักการนี้มาใช้ กล่าวคืออย่างไรจึงจะถือว่าเป็นความเสียหายที่แท้จริง เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว ผู้รับประกันภัยจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยอย่างไร การชดใช้จะชดใช้ให้เท่าใดจึงจะถือว่าคุ้มกับจำนวนวินาศภัยที่เกิดขึ้นจริง และขอบเขตของความเสียหายที่ผู้รับประกันภัยจะต้องรับผิดชอบมากน้อยแค่ไหนเพียงใด⁸

(4) หลักการรับช่วงสิทธิ (Principle of Subrogation)

หลักนี้เป็นการรับช่วงสิทธิตามที่กฎหมายให้อำนาจผู้รับประกันภัยสามารถเข้ารับช่วงสิทธิทั้งหลายที่ผู้เอาประกันภัยมีต่อบุคคลภายนอก หลักการรับช่วงสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 880 นี้เป็นหลักในการรับช่วงสิทธิที่ใช้กับการประกันภัย⁹ เป็น

⁸ ธีระ อยู่ในธรรม, "การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันวินาศภัย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), หน้า 3.

⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 880 "ถ้าความวินาศภัยนั้นได้เกิดขึ้นเพราะการกระทำของบุคคลภายนอกไซ้ ผู้รับประกันภัยได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนไปเป็นจำนวนเพียงใด ผู้รับประกันภัยย่อมเข้ารับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยและของผู้รับประโยชน์ซึ่งมีต่อบุคคลภายนอกเพียงนั้น"

การห้ามมิให้ผู้เอาประกันภัย ใช้สิทธิเรียกค่าทดแทนต่อคนภายนอกในเมื่อตนได้รับค่าทดแทนจากผู้รับประกันภัยแล้ว¹⁰ จึงเป็นบทบัญญัติกฎหมายที่บัญญัติไว้ชัดเจนแล้วจึงไม่ต้องนำหลักการรับช่วงสิทธิที่ใช้ในหลักทั่วไปของการรับช่วงสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 227¹¹ มาใช้ นอกจากนั้น หลักการรับช่วงสิทธิตามมาตรา 880 และมาตรา 227 นี้มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ หลักการรับช่วงสิทธิตามบทบัญญัติมาตรา 880 การที่ผู้รับประกันภัยใช้ค่าสินไหมทดแทนไปนั้นแท้จริงไม่ใช่การใช้ค่าเสียหายโดยฐานละเมิดแก่ทรัพย์ แต่เป็นการใช้เงินตามเงื่อนไขแห่งสัญญาประกันภัย และยังเห็นได้อีกว่าทรัพย์ที่ถูกทำลายวินาศไปนั้น ไม่ใช่วัตถุแห่งหนี้ตามสัญญาประกันภัย แต่เป็นทรัพย์ที่สัญญาประกันภัยอาศัยเป็นมูลในการกำหนดเงื่อนไขการจ่ายเงินเท่านั้น นอกจากนี้ตามมาตรา 227 จะต้องใช้ค่าสินไหมเต็มราคาทรัพย์จึงจะได้รับช่วงสิทธิแต่การรับประกันภัยอาจรบประกันภัยไม่เต็มราคาทรัพย์ก็ได้ จึงนำมาตรา 227 มาใช้ในสัญญาประกันภัยไม่ได้¹²

(5) หลักการเฉลี่ย (Principle of Contribution หรือ Law of great numbers)

หลักประกันภัยในเรื่องการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้น ผู้เอาประกันภัยไม่มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนเกินกว่าความเสียหายที่แท้จริง ดังนั้นเพื่อให้การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นไปตามหลักการประกันภัยจึงเกิดหลักการเฉลี่ยขึ้น ถ้าหากมีการเอาประกันภัยเกินจำนวนหรือมีการเอาประกันภัยไว้หลายรายและจำนวนเงินที่เอาประกันภัยไว้นั้นเกินมูลค่าความเสียหายเช่น มีกรรมกรรมมากกว่า 1 ฉบับ ก็จะต้องมีการเฉลี่ยระหว่างผู้รับประกันภัยด้วยกันเองนั้น เพื่อให้ผู้รับประกันภัยในวัตถุเอาประกันภัยรายเดียวกัน การเสี่ยงภัยเดียวกัน และมีส่วนได้เสียเช่นเดียวกันนั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหม

ถ้าผู้รับประกันภัยได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนไปเพียงแต่บางส่วนไซ้ ท่านห้ามมิให้ผู้รับประกันภัยนั้นใช้สิทธิของตนทำให้เสื่อมเสียสิทธิของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยอื่น ในการที่เขาจะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนจากบุคคลภายนอกเพื่อเศษแห่งจำนวนวินาศนั้น"

¹⁰ จิตติ ติงศภัทย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการประกันภัย, หน้า 114.

¹¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 227 "เมื่อเจ้าหนี้ได้รับค่าสินไหมทดแทนความเสียหายเต็มราคาทรัพย์หรือสิทธิซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้แล้ว ท่านว่าลูกหนี้ยอมเข้าสู่ฐานะเป็นผู้รับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้อันเกี่ยวกับทรัพย์หรือสิทธินั้นๆ ด้วยอำนาจกฎหมาย"

¹² จิตติ ติงศภัทย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการประกันภัย, หน้า 115.

ทดแทนตามส่วนแห่งความเสียหายที่ผู้รับประกันภัยแต่ละคนมีอยู่ตามสัญญาประกันภัยตามอัตราส่วนตามที่ได้รับประกันภัยไว้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 870 ซึ่งบัญญัติว่า "สัญญาประกันภัยทั้งหลายถ้าลงวันเดียวกัน ท่านให้ถือว่าทำพร้อมกัน ถ้าได้ทำสัญญาประกันภัยเป็นสองรายหรือกว่านั้นสืบเนื่องเป็นลำดับ ท่านว่าผู้รับประกันภัยคนแรกจะต้องรับผิดชอบเพื่อความวินาศภัยก่อน ถ้าและจำนวนเงินซึ่งผู้รับประกันภัยคนแรกได้ใช้นั้นยังไม่คุ้มจำนวนวินาศภัยไซ้ ผู้รับประกันภัยคนถัดไปก็ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ยังขาดอยู่นั้นต่อไปจนกว่าจะคุ้มวินาศ" เป็นการนำหลักการเฉลี่ยมาใช้เพื่อให้เป็นไปตามหลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริง¹³

(6) หลักสาเหตุใกล้ชิด (Proximate Cause)

หลักสาเหตุใกล้ชิดเป็นหลักที่ถือกันทั่วไปว่าความเสียหายที่ผู้รับประกันภัยจะชดใช้นั้นจะต้องเป็นผลโดยตรง (direct consequence) ที่เกิดจากภัยที่ผู้รับประกันภัยรับเสี่ยง เรื่องนี้ตำรากฎหมายต่างประเทศบางเล่มเรียกว่า เหตุอันใกล้ชิด (Proximate Cause) ซึ่งหมายความว่า ผลที่เกิดขึ้น (ความเสียหาย) ต้องมีส่วนสัมพันธ์อันใกล้ชิดหรือต่อเนื่องกับเหตุ (ภัยที่รับเสี่ยง)¹⁴

ดังนั้นสาเหตุใกล้ชิด หมายถึง การกระทำที่เกิดขึ้นเป็นเหตุการณอันเดียวกันต่อเนื่องจากจุดเริ่มต้นจนบังเกิดผลของการนั้นโดยปราศจากการแทรกแซงของกำลังอื่นใดที่เกิดขึ้นใหม่แต่ไม่เกี่ยวกับสาเหตุเดิม หมายความว่า เมื่อเกิดวินาศภัยดังที่ได้ประกันภัยขึ้น และมีความเสียหายอันเกิดขึ้นจากเหตุการณ์อื่นร่วมกัน ภัยที่ได้รับประกันภัยความเสียหายเหล่านั้น แม้จะไม่ใช่ภัยที่รับประกันภัย

¹³ วรวิมล ลีลาเวทพงษ์. "การเจรจาอบอุกรภัยของแกตตีในเรื่องการค่าบริการและผลกระทบที่มีต่อกฎหมายและธุรกิจประกันวินาศภัยของประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 34-35.

¹⁴ ปัญจะ เปี่ยมพงศ์สานต์, "ประกันวินาศภัย : สิทธิและความรับผิดชอบของคู่สัญญาและผู้รับประกันภัย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 58.

ไว้ แต่ก็ถือว่าเป็นสาเหตุใกล้ชิดที่ผู้รับประกันภัยจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนด้วย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 811(2)¹⁵

3.1.2 ลักษณะพิเศษของสัญญาประกันภัย

สัญญาประกันภัย หมายถึง สัญญาสองฝ่ายเป็นสัญญาต่างตอบแทน มีผลบังคับไม่แน่นอนโดยที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง (ผู้รับประกันภัย) ตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินให้จำนวนหนึ่ง ถ้ามีกรณีวินาศภัยหรือเหตุอย่างอื่นเกิดขึ้นในอนาคตตามเงื่อนไขที่ตกลงไว้ โดยอีกฝ่ายหนึ่ง(ผู้เอาประกันภัย) จะต้องจ่ายเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้รับประกันภัย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 บัญญัติว่า "อันว่าสัญญาประกันภัยนั้น คือ สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคตดังได้ระบุไว้ในสัญญา และในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกันภัย" ซึ่งจะเห็นว่า สัญญาประกันภัยได้บัญญัติความหมายไว้ครอบคลุมถึงทั้งสัญญาประกันชีวิตและสัญญาประกันวินาศภัย

เมื่อพิจารณาจากคำนิยามดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า สัญญาประกันภัยมีลักษณะดังต่อไปนี้

- ก. เป็นสัญญาซึ่งมีคู่สัญญาสองฝ่ายด้วยกัน
- ข. เป็นสัญญาที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้และอีกฝ่ายหนึ่งตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัยตอบแทนซึ่งอาจชำระเป็นงวดๆ หรือชำระเป็นก้อนก็ได้
- ค. เงื่อนไขของการใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือการใช้เงินนั้น คือ มีวินาศภัยเกิดขึ้น¹⁶ หรือเกิดเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดในอนาคตตามที่ระบุในสัญญานั้น ซึ่งเงื่อนไขนี้เป็นเรื่องที่ไม่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่

¹⁵ วรวิมล ลีลาเวทพงษ์. "การเจรจาต่อรองภัยของแกตตีในเรื่องการค้าบริการและผลกระทบที่มีต่อกฎหมายและธุรกิจประกันวินาศภัยของประเทศไทย," หน้า 35.

¹⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 869 "อันคำว่า "วินาศภัย" ในหมวดนี้ ท่านหมายรวมเอาความเสียหายอย่างใดๆ บรรดาซึ่งจะพึงประมาณเป็นเงินได้"

สัญญาประกันภัยทุกประเภท นอกจากจะเป็นเอกเทศสัญญาลักษณะหนึ่งแล้ว สัญญาประกันภัยยังมีลักษณะพิเศษ 4 ประการคือ

3.1.2.1 สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาต่างตอบแทนชนิดที่ไม่เท่าเทียมกัน

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ต่างมีหน้าที่ที่จะต้องกระทำตอบแทนกัน ต่างฝ่ายต่างเป็นเจ้าของหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ทั้งฝ่ายผู้รับประกันภัยและผู้เอาประกันภัยต่างเป็นเจ้าของหนี้ลูกหนี้ซึ่งกันและกันตามสัญญาประกันภัย ฝ่ายผู้เอาประกันภัยมีฐานะลูกหนี้ที่จะต้องชำระเบี้ยประกันภัย และมีฐานะเป็นเจ้าของหนี้ที่จะเรียกให้ผู้รับประกันภัยต้องรับผิดชอบเมื่อมีเหตุตามสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นในอนาคตตามที่ตกลงกันได้ ส่วนฝ่ายผู้รับประกันภัยย่อมมีฐานะเป็นเจ้าของหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้เอาประกันภัยชำระเบี้ยประกันภัย

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาต่างตอบแทนชนิดที่ไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ ผู้เอาประกันภัยเอาประกันภัยโดยจ่ายเบี้ยประกันภัยด้วยเงินจำนวนน้อยกว่าจำนวนเงินเอาประกันภัยที่ได้ทำไว้ ผู้รับประกันภัยต้องจ่ายตามวงเงินเอาประกันภัยซึ่งเป็นจำนวนที่สูงกว่าเงินเบี้ยประกันที่ผู้เอาประกันภัยได้จ่ายให้แก่ผู้รับประกันภัย¹⁷

3.1.2.2 สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่มีผลบังคับไม่แน่นอน

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อบรรเทาความเสียหายในภัยพิบัติที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นเหตุการณ์ในอนาคตอาจจะเกิดหรือไม่ก็ได้ ดังนั้น ผลบังคับของสัญญาจึงไม่แน่นอน ผู้รับประกันภัยอาจจะไม่เสียค่าสินไหมทดแทนถ้าไม่มีเหตุการณ์ดังที่ระบุไว้ในสัญญาประกันภัย โอกาสที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนของผู้รับประกันภัยก็เช่นเดียวกันไม่แน่นอนว่าจะได้รับผลตอบแทนตามสัญญา ขึ้นกับว่าจะเกิดเหตุการณ์ตามที่ระบุไว้ในสัญญาหรือไม่ สัญญาประกันภัยจึงเป็นสัญญาที่มีผลบังคับไม่แน่นอน ซึ่งต่างจากสัญญาโดยทั่วไปที่ผลบังคับตามสัญญานั้นแน่นอนมิได้ขึ้นกับเหตุการณ์ในอนาคตที่จะถูกกำหนดว่าจะต้องกระทำการใดหรือไม่กระทำการใดอย่างไร

¹⁷ ชิตาพร พิศลยบุตร, "การตีความกฎหมายประกันภัยและกรรมธรรม์ประกันภัย," หน้า 58.

3.1.2.3 สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องการความซื่อสัตย์อย่างยิ่ง

สัญญาโดยทั่วไปบุคคลจะทำสัญญาหรือใช้สิทธิต่างๆ จะต้องกระทำโดยสุจริตแต่คู่สัญญาแต่ละฝ่ายก็ไม่มีหน้าที่จะต้องเปิดเผยถึงข้อได้เปรียบเสียเปรียบให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ เพราะถือว่าเป็นสิทธิของแต่ละฝ่ายที่จะต้องตรองในการตกลงให้เกิดผลดีที่สุดแก่ฝ่ายตน แต่ในสัญญาประกันภัยนั้นต้องการความซื่อสัตย์สุจริตสูงขึ้นไปอีก โดยเพียงแต่นิ่งเฉยไม่เปิดเผยความจริง ซึ่งอาจทำให้ผู้รับประกันเรียกเบี้ยประกันสูงขึ้นหรือบอกปิดไม่ยอมทำสัญญา หรือเพียงแต่แถลงข้อความอันเป็นเท็จ ก็ทำให้สัญญาประกันภัยตกเป็นโมฆียะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 861

3.1.2.4 สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ

กฎหมายมิได้บังคับสัญญาประกันภัยจะต้องทำตามแบบอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนั้นสัญญาประกันภัยจึงเป็นสัญญาที่เกิดขึ้นด้วยการแสดงเจตนาของคู่สัญญาถูกต้องตรงกัน สัญญาก็เกิดขึ้นโดยสมบูรณ์แม้จะมีได้ทำเป็นหนังสือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 867 วรรคแรก เพียงแต่กำหนดว่าถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ หรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญแล้ว จะฟ้องร้องให้ศาลบังคับคดีให้ฝ่ายนั้นต้องรับผิดชอบตามสัญญาไม่ได้

3.1.2.5 สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ทางราชการควบคุม

แม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะมีได้บังคับให้สัญญาประกันภัยต้องทำตามแบบ แต่ก็บัญญัติให้ผู้รับประกันภัยมีหน้าที่ต้องส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยซึ่งมีความถูกต้องตามสัญญาให้แก่ผู้เอาประกันภัยด้วย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 867 วรรคสอง และกรมธรรม์ประกันภัยก็ดี เอกสารประกอบหรือแนบท้ายกรมธรรม์ประกันภัยก็ดี จะต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนประกันวินาศภัยตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 เสียก่อน

3.1.3 ผู้ที่เกี่ยวข้องในธุรกิจประกันภัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องในสัญญาประกันภัย ทั้งที่เป็นคู่สัญญาโดยตรงและผู้ที่มีไซ่คู่สัญญาโดยตรงแต่เกี่ยวข้องกับสัญญาประกันภัย ได้แก่

3.1.3.1 **ผู้รับประกันภัย** หมายถึง คู่สัญญาฝ่ายซึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้นหรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคต ดังได้ระบุไว้ในสัญญาประกันภัย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 867 วรรคสอง โดยผู้รับประกันภัยจะต้องประกอบธุรกิจในรูปแบบของบริษัทจำกัดและได้รับใบอนุญาตจากรัฐมนตรีรวมทั้งเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ต่างๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 อีกด้วย เช่น ต้องดำรงไว้ซึ่งเงินกองทุน ต้องวางหลักทรัพย์ประกันไว้กับนายทะเบียนตามมูลค่าที่กำหนดไว้ เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วในการดำเนินงานต่าง ๆ จะต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับของบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับด้วย

3.1.3.2 **ผู้เอาประกันภัย** หมายถึง คู่สัญญาฝ่ายที่ตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัยเป็นการตอบแทนการที่ผู้รับประกันภัยตกลงเข้ารับเสี่ยงภัยให้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 862 วรรคสาม นอกจากนั้นผู้เอาประกันภัยจะต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียในเหตุที่จะเอาประกันภัยนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 863

3.1.3.3 **ผู้รับประกันภัย** หมายถึง บุคคลผู้จะพึงได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือรับจำนวนใช้ให้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 862 วรรคสี่ ซึ่งความจริงแล้วผู้รับประกันภัยมิใช่คู่สัญญาโดยตรงในสัญญาประกันภัยเพียงแต่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสัญญาประกันภัย โดยผู้เอาประกันภัยกำหนดให้เป็นผู้รับค่าสินไหมทดแทน หรือรับเงินที่ผู้รับประกันภัยจะใช้ให้เท่านั้น

กฎหมายมิได้บังคับว่า ผู้รับประกันภัยจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับผู้เอาประกันภัยหรือวัตถุที่เอาประกันภัยแต่อย่างใดผู้เอาประกันภัยอาจจะบุคคลใดๆ หรือจะระบุตัวเองให้เป็นผู้รับประกันภัยก็ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 862 วรรคท้าย

3.1.3.4 คนกลางประกันภัย บุคคลที่มีใ้คู่สัญญาประกันภัยโดยตรง แต่เข้ามาเกี่ยวข้องกับในฐานะคนกลางประกันภัย อาจแยกได้ 3 ประเภทคือ ตัวแทน นายหน้า และผู้สำรวจ และประเมินราคาวินาศภัย

ตามพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 ตัวแทนประกันภัย หมายความว่า ผู้ซึ่งบริษัทมอบหมายให้ทำการชักชวนให้บุคคลทำสัญญาประกันภัยกับบริษัทประกันภัย ส่วนนายหน้าประกันภัย หมายความว่า ผู้ซึ่งชี้ช่องหรือจัดการให้บุคคลทำสัญญาประกันภัยกับบริษัทประกันภัย โดยหวังบำเหน็จเนื่องจากการนั้น

ผู้สำรวจและประเมินราคาวินาศภัยเมื่อเกิดมีวินาศภัยขึ้นจำเป็นต้องมีการตีราคา วินาศภัยเพื่อชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ซึ่งทางฝ่ายผู้เอาประกันภัยย่อมตีราคาสูงเพื่อจะได้รับการชดใช้มาก แต่ทางด้านผู้รับประกันภัยย่อมต้องตีราคาต่ำเพื่อจะได้ชดใช้ให้น้อยลง จึงจำเป็นต้องมีคนกลางซึ่งมีความ ชำนาญและมีประสบการณ์ในด้านสำรวจและประเมินราคาความเสียหาย ทำการสำรวจและประเมินราคา ความเสียหายเพื่อประกอบการพิจารณาชดใช้ค่าสินไหมทดแทนต่อไป อย่างไรก็ตาม ในขณะนี้ไม่มีบทบัญญัติ กฎหมายเกี่ยวกับผู้สำรวจและประเมินราคาวินาศภัยแต่อย่างใด¹⁸

3.1.3.5 กรมการประกันภัย บุคคลที่มีใ้คู่สัญญาประกันภัยโดยตรง แต่เข้ามาเกี่ยวข้องกับในฐานะผู้ควบคุมการประกอบธุรกิจประกันภัยตามกฎหมาย มีหน้าที่ดูแลรักษาสิทธิ ประโยชน์ของผู้เอาประกันภัย ส่งเสริมการพัฒนากิจการประกันภัยให้เจริญก้าวหน้ามั่นคง และเป็นประโยชน์ แก่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยการควบคุมกำหนดมาตรการและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการ ดำเนินงานของบริษัทประกันภัย และตัวแทนนายหน้าประกันภัย ทำการตรวจสอบการดำเนินการ สินทรัพย์ เงินสำรองและค่าใช้จ่ายของบริษัทเพื่อสร้างความมั่นคงทางฐานะการเงิน และเพื่อให้การดำเนินงานของ บริษัทอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย แนวทางที่กำหนด และเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล

¹⁸ อำนวย สุภเวชย์, "คนกลางประกันภัย," วารสารสำนักงานประกันภัย 6 (มกราคม-มีนาคม 2524): 43-46.

3.2 รูปแบบการประกันภัยตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

จากที่กล่าวไว้แล้วในข้อ 3.1 การประกันภัยเป็นมาตรการทางเศรษฐกิจและสังคมที่ใช้เพื่อป้องกันประโยชน์ของตนให้พ้นจากความไม่แน่นอนของเหตุการณ์ต่างๆ โดยบุคคลหรือองค์กรจำนวนมากมาร่วมกันแบ่งเบาภาระความเสียหายจากผู้เคราะห์ร้าย โดยวิธีการเฉลี่ยภาระการเสี่ยงภัยในประเภทหรือลักษณะเดียวกันคนละเล็กละน้อย การประกันภัยถือเป็นกิจการค้าอย่างหนึ่งเพราะผู้รับประกันภัยย่อมต้องคิดเบี้ยประกันภัยให้คุ้มกับภัยที่รับเสี่ยง โดยอาศัยการคิดถัวเฉลี่ยโอกาสที่ภัยอาจเกิดขึ้นได้แก่บุคคลจำนวนมาก แต่ก็ถือเป็นกิจการค้าที่เป็นประโยชน์แก่สังคม เพราะเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของประชาชนซึ่งมอบความไว้วางใจให้แก่ผู้รับประกันภัยเพื่อความมั่นคงในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของตน¹⁹

เนื่องจากสัญญาประกันภัยมีลักษณะเป็นสัญญาเสี่ยงโชค คือ การเสี่ยงภัย (risk) ซึ่งทำให้การชำระหนี้ทางฝ่ายผู้รับประกันภัยนั้นไม่แน่นอน วัตถุประสงค์หนึ่งทางฝ่ายผู้รับประกันภัยคือการรับเสี่ยงภัยที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เอาประกันภัยซึ่งในกรณีธรรมประกันภัยต้องระบุภัยที่ผู้รับประกันภัยรับเสี่ยง ดังนั้นวัตถุประสงค์แห่งสัญญาประกันภัยคือการที่ผู้รับประกันภัยเข้ารับเสี่ยงภัยแทนผู้เอาประกันภัย ก่อนทำสัญญาผู้เอาประกันภัยเป็นผู้เสี่ยงภัย เมื่อทำสัญญาแล้วผู้รับประกันภัยกลับเป็นผู้เสี่ยงภัยนั้นแทนต่อไป ถ้าหากไม่มีการเสี่ยงภัย วัตถุประสงค์แห่งสัญญาก็ไม่อาจมีได้²⁰

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 บัญญัติว่า "อันว่าสัญญาประกันภัยนั้น คือ สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในขนาดที่ตั้งได้ระบุไว้ในสัญญา และในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกันภัย" ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ศัพท์ตามมาตรา 861 นี้ จะมีความหมายครอบคลุมถึง ทั้งสัญญาประกันวินาศภัยและสัญญาประกันชีวิต สำหรับการประกันภัยนั้นอาจแยกพิจารณาตามลักษณะของสัญญาได้โดยผู้เขียนจะขอกล่าวเฉพาะสัญญาประกันวินาศภัย สัญญาประกันชีวิต และสัญญาประกันภัยค้ำจุนเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีสัญญาประกันภัยอีก 3 ประเภท คือ สัญญาประกันภัยทางทะเล สัญญาประกันภัย

¹⁹ ไชยยศ เหมรัชตะ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2543), หน้า 1.

²⁰ จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการประกันภัย, หน้า 16-18.

ในการรับขน ซึ่งมีวิธีการเฉพาะ และสัญญาประกันภัยต่อ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการทำวิทยานิพนธ์ จึงไม่
ขอก้าวในรายละเอียด

3.2.1 สัญญาประกันวินาศภัย

ลักษณะของสัญญาประกันวินาศภัย อาຈิวิเคราะห์ได้จากศัพท์ส่วนที่บัญญัติว่า "สัญญา
ซึ่งบุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น และในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลง
จะส่งเงินซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกันภัย" จากบทวิเคราะห์ศัพท์ส่วนนี้มีสาระสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

(ก) บุคคลคนหนึ่งจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหมายความว่า ถ้ามีภัยเกิดขึ้นตามที่กำหนด
ไว้ ผู้รับประกันภัยจะทดแทนความเสียหายนั้นตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง แต่ไม่เกินจำนวนที่ตกลงกันได้
ทั้งนี้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจะต้องสามารถคำนวณเป็นราคาเงินได้จึงจะทราบว่าความเสียหายนั้นมีมูลค่า
เท่าใด

(ข) เงื่อนไขแห่งการใช้ค่าสินไหมทดแทนคือ มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในอนาคตเป็นวินาศภัย
นั้น แสดงให้เห็นลักษณะไม่แน่นอนของหนี้ฝ่ายผู้รับประกันภัย ซึ่งแล้วแต่เงื่อนไขดังกล่าวว่าจะเกิด
หรือไม่ แต่หนี้ของผู้เอาประกันภัยในการส่งเบี้ยประกันนั้นแน่นอนเสมอ

คำว่า "วินาศภัย" นั้น มาตรา 869 ได้วิเคราะห์ศัพท์ไว้ว่า ความเสียหายอย่างใดที่จะ
พึงประมาณเป็นราคาเงินได้ คือต้องเป็นความเสียหายที่ตราค่าเป็นเงินได้ ความเจ็บปวด ความตกใจ
ความเศร้าโศกไม่อาจคำนวณเป็นเงินได้จึงไม่ใช่วินาศภัยที่จะมีการประกันภัยได้ ส่วนชีวิตของคนนั้นความ
จริงก็ไม่อาจคำนวณเป็นเงินได้ความตายจึงไม่ใช่วินาศภัย แต่ก็มีกฎหมายรับรองให้มีการประกันภัยได้ โดย
แยกออกเป็นอีกลักษณะหนึ่งของสัญญาประกันภัย คือการประกันชีวิต

วินาศภัยที่ประกันได้จะต้องมีลักษณะไม่แน่นอน วินาศภัยที่เกิดขึ้นแล้วจะเอามาเป็น
เหตุประกันภัยไม่ได้ ภัยที่อาจยกขึ้นประกันได้มีหลายอย่าง เช่น ประกันอัคคีภัย ประกันอุบัติเหตุ ประกัน
น้ำท่วม เป็นต้น

(ค) บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกันภัย หมายความว่าผู้เอาประกันภัยมีหน้าที่ต้องส่งเบี้ยประกันภัย โดยอาจจะส่งเป็นงวดหรือเป็นก้อนก็ได้ ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ชัดเจนว่าเบี้ยประกันภัยต้องเป็นเงินเท่านั้น ผู้เอาประกันภัยจึงไม่อาจจ่ายเบี้ยประกันเป็นทรัพย์สินอย่างอื่นได้²¹

3.2.2 สัญญาประกันชีวิต

สัญญาประกันชีวิตคือ สัญญาประกันภัยอันกำหนดจำนวนเงินแน่นอน มีลักษณะที่แตกต่างไปจากการประกันวินาศภัยอย่างมาก กฎหมายจึงต้องแยกวิเคราะห์ศัพท์ไว้อีกส่วนหนึ่ง²² กล่าวคือเป็นสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งใช้เงินจำนวนหนึ่งในเหตุอย่างอื่น (ความตาย) ในอนาคตดังได้ระบุไว้ในสัญญา และในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกันภัย

ข้อแตกต่างที่เด่นชัดของการประกันชีวิตกับประกันวินาศภัยคือ

(ก) หนี้ของผู้รับประกันชีวิต คือ การขอใช้เงินจำนวนหนึ่งอันกำหนดไว้แน่นอนแล้ว ซึ่งต่างกับหนี้ของผู้รับประกันวินาศภัยในการชำระค่าสินไหมทดแทน ซึ่งยอมแบ่งปันไปตามขนาดของวินาศภัยที่เกิดขึ้น

(ข) เงื่อนไขการชำระหนี้ของผู้รับประกันวินาศภัยคือ การเกิดวินาศภัยซึ่งเป็นภัยพิบัติอันไม่แน่นอนในอนาคต แต่ของผู้รับประกันชีวิตนั้น คือ ความตาย ซึ่งเป็นเหตุการณ์แน่นอนที่ต้องเกิดขึ้นในอนาคต กฎหมายจึงต้องใช้ถ้อยคำต่างกัน

3.2.3 สัญญาประกันภัยค้ำจุน

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 887 วรรคแรก บัญญัติว่า "อันว่าประกันภัยค้ำจุนนั้น คือสัญญาประกันภัยซึ่งผู้รับประกันภัยตกลงว่าจะใช้ค่าสินไหมทดแทนในนามของผู้เอาประกันภัยเพื่อความวินาศภัยอันเกิดขึ้นแก่บุคคลอีกคนหนึ่ง และซึ่งผู้เอาประกันภัยจะต้องรับผิดชอบ" จะเห็นได้ว่า ประกันภัยค้ำจุนเป็นประกันวินาศภัยอย่างหนึ่งแต่มิได้มีวัตถุประสงค์ในการประกันภัยเป็นทรัพย์สิน

²¹ ไชยยศ เหมรัชตะ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2543), หน้า 20-21.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 21-22.

เหมือนการประกันวินาศภัยธรรมดา แต่เป็นการประกันความรับผิด (Liability Insurance) ซึ่งผู้เอาประกันจะต้องชำระหนี้ให้แก่ผู้อื่น และการที่ต้องชดใช้ชำระหนี้เหล่านี้จัดเป็นวินาศภัยอย่างหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายซึ่งจะพึงประมาณเป็นเงินได้ตามมาตรา 869 จึงสามารถเอาประกันได้

ภัยที่ผู้รับประกันภัยรับเสียงหรือเงื่อนไขทางฝ่ายผู้รับประกันภัยคือ ความรับผิดที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องรับผิดชอบในวินาศภัยที่เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยมูลหนี้ใด ๆ ตามกฎหมาย เช่น สัญญา ลากมิควรรได้ จัดการงานนอกสั่ง ละเมิด หรือโดยกฎหมายบัญญัติก็ได้ ตัวอย่างเช่น การที่ผู้รับประกันภัยเอาประกันภัยความรับผิดตามสัญญาของตนต่อผู้รับประกันภัยรายอื่น ๆ ต่อไป หรือเจ้าของโรงงานเอาประกันภัยที่เกิดอุบัติเหตุเพราะเครื่องจักรกลในโรงงาน เจ้าของบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เอาประกันภัยที่เกิดจากการที่หนังสือพิมพ์หมิ่นประมาทผู้อื่น นายจ้างเอาประกันภัยความรับผิดที่มีต่อลูกจ้างตามกฎหมายแรงงาน ที่เห็นแพร่หลายอยู่ในเวลานี้ก็คือ ประกันภัยจากอุบัติเหตุที่เกิดจากรถยนต์ เป็นต้น ข้อสำคัญก็คือ ความรับผิดที่เกิดขึ้นแก่ผู้เอาประกันภัยนั้น ต้องเป็นความรับผิดตามกฎหมาย เช่น ไม่ชำระหนี้ตามสัญญาหรือทำละเมิดโดยประมาทเลินเล่อซึ่งแตกต่างจากสัญญาประกันวินาศภัยทั่วไป ถ้าผู้เอาประกันภัยไม่ต้องรับผิดตามกฎหมาย แต่ได้ใช้เงินให้คนอื่นไปเพราะความเสนาหา สงสารหรือความกรุณาอันซึ่งเป็นเรื่องหนึ่งทางศีลธรรม ดังนี้ไม่เรียกว่าเป็นภัยที่ผู้รับประกันภัยจะต้องชดใช้ทดแทนให้²³

ข้อแตกต่างของการประกันภัยค้ำจุนกับประกันวินาศภัย คือ²⁴

(ก) เป็นสัญญาซึ่งผู้รับประกันภัยตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนในนามของผู้เอาประกันภัยในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายให้แก่บุคคลอื่น แต่สัญญาประกันวินาศภัยทั่วไปเป็นสัญญาซึ่งผู้รับประกันภัยตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน เมื่อเกิดวินาศภัยแก่วัตถุที่เอาประกันภัยซึ่งผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่เอาประกันภัยนั้น

²³ ไชยยศ เหมรัชตะ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2543), หน้า 292.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 292-300.

(ข) วินาศภัยที่ผู้รับประกันภัยต้องรับผิดชอบได้แก่ ความรับผิดที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องรับผิดชอบในวินาศภัยที่เกิดขึ้นแก่ผู้อื่น ซึ่งอาจจะเกิดแก่มูลหนี้ใด ๆ ตามกฎหมาย เช่น สัญญา ลามิควรได้ละเมิด หรืออาจต้องรับผิดชอบโดยบทบัญญัติของกฎหมาย

(ค) เนื่องจากวัตถุประสงค์ที่เอาประกันภัยตามสัญญาประกันภัยค่าจ้าง มิใช่ทรัพย์สินของผู้เอาประกันภัย แต่เป็นความรับผิดในหน้าที่ผู้เอาประกันภัยมีต่อบุคคลภายนอก ผู้รับประกันภัยเป็นผู้ใช้นั้นทำให้บุคคลภายนอกแทนผู้เอาประกันภัย ดังนั้นในสัญญาประกันภัยค่าจ้าง ผู้เอาประกันภัยจึงไม่อาจยกประโยชน์ในเงินค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัยค่าจ้างให้ผู้รับประกันภัยดังเช่นสัญญาประกันภัยวินาศภัยทั่วไป

(ง) บุคคลภายนอกผู้ต้องเสียหายสามารถเข้าถือสิทธิเรียกร้องตามสัญญาประกันภัยค่าจ้างนั้นกับผู้รับประกันภัยได้โดยตรงตามมาตรา 887 วรรค 2 โดยไม่ต้องแสดงเจตนาเข้าถือเอาประโยชน์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 374 วรรค 2 และมาตรา 375

3.3 บทบาทของบริษัทประกันภัยในการประกันตัวผู้ขับขี่ในกรณีประกันภัยค่าจ้างอุบัติเหตุ

จากการตรวจสอบรูปแบบการให้บริการเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวต่อเจ้าพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาลนั้น พบว่า ในปัจจุบัน มีกรณีประกันภัยค่าจ้างอุบัติเหตุความรับผิดและความเสียหายจากการขับขี่รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ โดยมีเอกสารแนบท้ายที่ให้ความคุ้มครองเพิ่มเติมกรณีรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์เกิดอุบัติเหตุ และผู้เอาประกันภัยหรือบุคคลใดซึ่งได้รับอนุญาตให้ขับขี่รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ ต้องถูกควบคุมตัวในคดีอาญา และเมื่อมีกรณีดังกล่าวเกิดขึ้นบริษัทประกันภัยจะดำเนินการประกันตัวผู้ขับขี่ ตามจำนวนเงินที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลกำหนดไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด บริษัทประกันภัยจะขยายความคุ้มครองเพิ่มเติมนี้รวมไปกับกรณีธรรม โดยคิดอัตราเบี้ยประกัน 500 บาท ต่อวงเงินประกัน 100,000 บาท

การที่บริษัทประกันภัยได้ขยายความคุ้มครองผู้เอาประกันภัย โดยครอบคลุมถึงการรับเป็นนายประกันให้แก่ผู้เอาประกันหรือผู้ขับขี่ซึ่งได้รับความยินยอมจากผู้เอาประกันภัย และการดำเนินการเป็นไป

โดยราบรื่นและเป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการพิจารณาขอความไว้วางใจให้แก่บริษัทประกันภัย ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้ามาแก้ไขปัญหาจากการหาประโยชน์ของนายประกัน อาชีพที่สร้างความเดือนร้อนให้แก่ประชาชน ทั้งนี้ เพราะบริษัทประกันภัยส่วนใหญ่จะมีระบบการบริหารจัดการที่เป็นมาตรฐาน ฐานะทางการเงินมั่นคง การประกอบธุรกิจอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมการประกันภัยซึ่งมีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนทำให้เป็นที่เชื่อถือได้ทั้งการรับประกันภัยดังกล่าวเป็นการประกันอสังหาริมทรัพย์ซึ่งคิดค่าใช้จ่ายเป็นเบี้ยประกัน อันจะทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ไม่ต้องแบกภาระทางการเงินสูงเกินไป ซึ่งจะทำให้เกิดความเสมอภาคระหว่างบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน โดยจะได้รับสิทธิในการปล่อยชั่วคราวได้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งยังจะเป็นทางเลือกใหม่ให้กับผู้ต้องหาหรือจำเลยด้วย ซึ่งเป็นแนวคิดที่จะนำไปสู่การรับประกันภัยอสังหาริมทรัพย์ซึ่งจะได้กล่าวในลำดับต่อไป

การประกันภัยรถยนต์ภาคสมัครใจซึ่งเป็นการประกันภัยที่กฎหมายไม่ได้บังคับขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้เอาประกันภัยที่เห็นถึงความเสี่ยงภัยแห่งตน และมีต้องการกระจายความเสี่ยงภัยออกไปยังบุคคลอื่นคือการประกันภัยไว้กับบริษัทผู้รับประกันภัย ซึ่งผู้รับประกันภัยสามารถเลือกซื้อความคุ้มครองตามประเภทที่ผู้เอาประกันภัยประสงค์ โดยบริษัทประกันภัยจะออกกรมธรรม์ประกันภัยให้ไว้เป็นหลักฐานมีความคุ้มครองเงื่อนไข และช้อยกเว้นตามแบบที่นายทะเบียนให้ความเห็นชอบ ซึ่งการประกันภัยรถยนต์ภาคสมัครใจแบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลัก คือ²⁵

การประกันภัยประเภท 1 เป็นการประกันภัยที่บริษัทประกันภัยจะจ่ายค่าสินไหมทดแทนเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น โดยคุ้มครองความรับผิดชอบต่อชีวิตและร่างกายของบุคคลภายนอก รวมถึงผู้โดยสารในรถยนต์คันที่เอาประกันภัย คุ้มครองความรับผิดชอบต่อทรัพย์สินของบุคคลภายนอก คุ้มครองความเสียหายต่อตัวรถยนต์ และคุ้มครองความสูญหายและไฟไหม้ของตัวรถยนต์

การประกันภัยประเภท 2 เป็นการประกันภัยที่บริษัทประกันภัยจะจ่ายค่าสินไหมทดแทนเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น โดยคุ้มครองความรับผิดชอบต่อชีวิตและร่างกายของบุคคลภายนอก รวมถึงผู้โดยสารในรถยนต์คันที่เอาประกันภัย คุ้มครองความรับผิดชอบต่อทรัพย์สินของบุคคลภายนอก และคุ้มครองความสูญหายและไฟไหม้ของตัวรถยนต์

²⁵ www.doi.go.th

การประกันภัยประเภท 3 เป็นการประกันภัยที่บริษัทประกันภัยจะจ่ายค่าสินไหมทดแทนเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น โดยคุ้มครองความรับผิดชอบต่อชีวิตและร่างกายของบุคคลภายนอก รวมถึงผู้โดยสารในรถยนต์คันที่เอาประกันภัย และคุ้มครองความรับผิดชอบต่อทรัพย์สินของบุคคลภายนอก

ทั้งนี้ การประกันภัยรถยนต์แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ การประกันภัยประเภทไม่ระบุชื่อผู้ขับขี่ และการประกันภัยประเภทระบุชื่อผู้ขับขี่ แต่ไม่ว่าจะเป็นการประกันภัยประเภทใดก็ตาม ต่างก็จะแบ่งความคุ้มครองออกเป็น 2 ส่วนเหมือนกัน คือ ความคุ้มครองตามกรมธรรม์หลัก และความคุ้มครองเพิ่มเติมตามเอกสารแนบท้าย ดังนี้

3.3.1 ความคุ้มครองตามกรมธรรม์หลัก

ความคุ้มครองตามกรมธรรม์หลักนี้แบ่งได้เป็น ความคุ้มครองความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกซึ่งบริษัทประกันภัยจะเข้ามารับผิดชอบต่อค่าสินไหมทดแทนให้แก่บุคคลภายนอก หากว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่บุคคลภายนอกนั้นผู้เอาประกันภัยเป็นฝ่ายที่จะต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย ความคุ้มครองความเสียหายต่อรถยนต์ และความคุ้มครองรถยนต์สูญหายหรือไฟไหม้

3.3.2 ความคุ้มครองเพิ่มเติมตามเอกสารแนบท้าย

การประกันภัยรถยนต์นอกจากมีความคุ้มครองหลักดังที่กล่าวมาแล้วยังมีความคุ้มครองเพิ่มเติมตามเอกสารแนบท้าย ซึ่งผู้เอาประกันภัยอาจเลือกซื้อความคุ้มครองเพิ่มเติมอันได้แก่ การประกันภัยอุบัติเหตุส่วนบุคคลซึ่งจะคุ้มครองความบาดเจ็บจากอุบัติเหตุของผู้ขับขี่ หรือผู้โดยสารที่อยู่ในหรือกำลังขึ้นหรือกำลังลงจากรถยนต์คันเอาประกันภัยหากความบาดเจ็บที่ได้รับเป็นผลให้บุคคลนั้นเสียชีวิต สูญเสียอวัยวะ ทูพพลภาพถาวร หรือทูพพลภาพชั่วคราว การประกันภัยค่ารักษาพยาบาลซึ่งจะคุ้มครองความบาดเจ็บจากอุบัติเหตุของบุคคลที่อยู่ใน หรือกำลังขึ้น หรือกำลังลงจากรถยนต์คันเอาประกันภัย หากความบาดเจ็บที่ได้รับเป็นผลให้บุคคลนั้นต้องเข้ารับการรักษาพยาบาล และการประกันตัวผู้ขับขี่

สำหรับความคุ้มครองเพิ่มเติมตามเอกสารแนบท้ายในเรื่องการประกันตัวผู้ขับขี่นี้ ถือเป็นจุดเริ่มบทบาทของบริษัทประกันภัยในการประกันตัวผู้ต้องหาในคดีอาญา กล่าวคือเมื่อผู้เอาประกันภัยหรือผู้ขับขี่โดยได้รับความยินยอมจากผู้เอาประกันภัย นำรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ซึ่งเอาประกันภัยไปใช้

และเกิดอุบัติเหตุขึ้น ซึ่งเป็นผลให้ผู้เอาประกันภัยหรือผู้ซบซึ้นนั้นถูกควบคุมตัวไว้ในคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นการควบคุมในชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล (ตั้งแต่ศาลชั้นต้นถึงศาลฎีกา) ก็ตามหากมีการซื้อความคุ้มครองเพิ่มเติมส่วนนี้ไว้แล้ว บริษัทประกันภัยจะต้องทำการประกันตัวผู้เอาประกันภัยหรือผู้ซบซึ้นนั้นโดยมิชักช้า ตามจำนวนเงินที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลกำหนดจนกว่าคดีจะถึงที่สุด ในวงเงินไม่เกินจำนวนเงินจำกัดความรับผิดที่ระบุไว้ และถึงแม้ความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นความเสียหายที่ไม่ได้รับความคุ้มครองในส่วนของความคุ้มครองหลักก็ตามก็ไม่ใช่เหตุให้บริษัทประกันภัยหลุดพ้นหน้าที่ตามสัญญาที่จะต้องทำการประกันตัวผู้เอาประกันภัยหรือผู้ซบซึ้น โดยบริษัทประกันภัยจะขายความคุ้มครองเพิ่มเติมนี้รวมไปกับกรมธรรม์โดยคิดอัตราเบี้ยประกันภัย 500 บาท ต่อวงเงินประกัน 100,000 บาท²⁶

การที่บริษัทประกันภัยได้ขยายความคุ้มครองผู้เอาประกันภัยโดยครอบคลุมถึงการรับเป็นนายประกันให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้ซบซึ้นซึ่งได้รับความยินยอมจากผู้เอาประกันภัย ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการที่มีองค์กรที่มีความน่าเชื่อถือ มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นมาตรฐาน ประกอบธุรกิจอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของหน่วยงานของรัฐคือ กรมการประกันภัย กระทรวงพาณิชย์ เข้ามามีส่วนร่วมในการเข้ามาแก้ปัญหาจากการหาประโยชน์ของนายประกันอาชีพที่สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชน ทั้งการรับประกันภัยดังกล่าว ผู้เอาประกันภัยจะจ่ายเฉพาะค่าเบี้ยประกันซึ่งทำให้ไม่ต้องรับภาระทางการเงินที่สูงเกินไป อันจะทำให้เกิดความเสมอภาคระหว่างบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน โดยจะได้รับสิทธิในการปล่อยชั่วคราวอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งยังเป็นทางเลือกใหม่ให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยอีกด้วย

3.4 รูปแบบของการประกันภัยอิสรภาพ

การประกันภัยอิสรภาพ เป็นการประกันภัยที่จัดทำขึ้นโดยมีแนวคิดจากการที่ศาลยุติธรรมจะจัดระบบการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยเพิ่มทางเลือกให้แก่ประชาชนในการหาหลักประกันมาวางศาล เนื่องจากในปัจจุบันคดีอาญาเกิดขึ้นจำนวนมาก ประชาชนซึ่งต้องตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งยังไม่อาจตัดสินได้ว่ากระทำผิดจริงหรือไม่ ต้องถูกควบคุมตัวไว้ในระหว่างดำเนินคดี เพราะไม่สามารถนำหลักทรัพย์มาขอประกันตัวได้อาจเป็นเพราะมีฐานะยากจนทำให้ต้องถูกควบคุมหรือขัง ทำให้ต้องสูญเสีย

²⁶ เอกสารแนบท้ายความคุ้มครองเพิ่มเติมการประกันภัยอุบัติเหตุส่วนบุคคล (ร.ย. 01)

อิสรภาพไป หรือสามารถนำหลักทรัพย์มาขึ้นประกันตัวได้แต่ต้องเสียค่าตอบแทนในการเช่าหรือยืมหลักทรัพย์ให้กับนายประกันอาชีพอย่างไม่เป็นธรรมทำให้เกิดปัญหามากมาย การประกันภัยอิสรภาพจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนได้รับความสะดวกยิ่งขึ้นเพราะเป็นการช่วยให้ประชาชนสามารถใช้หนังสือรับรองความรับผิดของบริษัทประกันภัยเป็นหลักประกันในการขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย เพื่อวางในชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล ดังนั้น ศาลยุติธรรม ร่วมกับกรมการประกันภัยกระทรวงพาณิชย์ สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และสมาคมประกันวินาศภัย จึงได้จัดทำกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพขึ้น

จากการศึกษากฎหมายและแนวปฏิบัติในการปล่อยชั่วคราวของต่างประเทศ ยังไม่พบว่ามีประเทศใดที่นำบริษัทประกันภัยเข้ามาสนับสนุนงานของกระบวนการยุติธรรม ในการออกหนังสือรับรองเพื่อการชำระเบี้ยปรับแทนในกรณีผิดสัญญาประกันที่ได้ให้ไว้แก่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล ประเทศไทยจึงเป็นประเทศแรกที่สร้างระบบดังกล่าวขึ้นมา²⁷ ซึ่งในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีบริษัทเอกชนดำเนินการในลักษณะเป็นบริษัทช่วยเหลือในการประกัน โดยมีการจัดตั้งบริษัทขึ้นอย่างเป็นระบบ มีวัตถุประสงค์เพื่อทำหน้าที่เฉพาะเป็นนายประกันให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยคิดค่าตอบแทนจากการเข้าเป็นนายประกัน มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่างๆ การแข่งขันค่อนข้างรุนแรง เพื่อชี้ชวนให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยใช้บริการของบริษัท แต่การดำเนินการดังกล่าวก็ไม่ได้ดำเนินการโดยบริษัทประกันภัยแต่อย่างใด

และในปัจจุบันหน่วยงานที่มีอำนาจพิจารณาในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย คือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด และศาลยุติธรรม ได้ออกระเบียบรับรองรับการใช้หนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยเป็นหลักประกันในการขอลปล่อยชั่วคราวในชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และชั้นศาลได้ โดยถือว่าหนังสือรับรองดังกล่าวเป็นหลักประกันประเภทหนึ่ง ดังนี้

ในชั้นพนักงานสอบสวน ตามบันทึกสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 0004.6/1910 ลงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2547 เรื่อง แนวทางปฏิบัติตามระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว (เพิ่มเติม) ได้เพิ่มเติมให้หนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยเพื่อชำระเบี้ยปรับแทนในกรณีผิดสัญญา

²⁷ วรวุฒิ ทวาทสิน, "การนำบริษัทประกันภัยเข้าสู่ระบบการประกันตัวในคดีอาญา : ทางเลือกใหม่ของผู้ต้องหาและจำเลย," หน้า 93.

ประกัน ตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2547 เป็นหลักทรัพย์อย่างอื่นที่สามารถยื่นต่อพนักงานสอบสวนเพื่อเป็นหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวได้

ในชั้นพนักงานอัยการ ตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 33 กำหนดให้หลักทรัพย์ตามมาตรา 114 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายความว่า หลักทรัพย์ทุกชนิด เช่น ที่ดิน อาคาร สิ่งปลูกสร้าง พันธบัตรสลากออมสิน ตัวแลกเงินที่ธนาคารเป็นผู้จ่ายและผู้จ่ายได้รับรองตลอดไป ตัวสัญญาใช้เงินที่ธนาคารเป็นผู้ออกตัว เช็คที่ธนาคารเป็นผู้สั่งจ่ายหรือรับรอง หนังสือรับรองของธนาคารหรือหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยที่รับรองว่าจะชำระเงินตามจำนวนที่ระบุไว้ในสัญญาประกันแทนผู้ประกัน ในกรณีผิดสัญญาประกัน เป็นต้น

ในชั้นศาล ตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2548 ข้อ 10.2 หลักทรัพย์มีค่าอย่างอื่นที่กำหนดราคามูลค่าที่แน่นอนได้ เช่น พันธบัตรรัฐบาล สลากออมสิน บัตรหรือสลากออมทรัพย์วิสาหกิจของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ใบรับเงินฝากประจำของธนาคาร ตัวแลกเงินที่ธนาคารเป็นผู้จ่าย และธนาคารผู้จ่ายได้รับรองตลอดไปแล้ว ตัวสัญญาใช้เงินที่ธนาคารเป็นผู้ออกตัว เช็คที่ธนาคารเป็นผู้สั่งจ่ายหรือรับรองซึ่งสามารถเรียกเก็บเงินได้ในวันที่ทำสัญญาประกัน และหนังสือรับรองของธนาคารหรือบริษัทประกันภัยเพื่อชำระเบี้ยปรับแทนในกรณีผิดสัญญาประกัน เป็นต้น ทั้งนี้ ในกรณีที่มีข้อสงสัย ให้ศาลตรวจสอบเพื่อขอคำยืนยันจากธนาคารหรือบริษัทประกันภัยที่ออกหนังสือรับรองนั้น

นอกจากนี้อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้วางระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2548 ข้อ 6 กำหนดให้ยกเลิกความใน ข้อ 10 แห่งระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. 2547 และกำหนดให้กรมธรรม์ประกันภัยอสรภาพเป็นหลักทรัพย์ที่ใช้เป็นประกันได้

ดังนั้น ในปัจจุบันนี้ หนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยจึงสามารถใช้เป็นหลักทรัพย์ในการยื่นขอประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาลได้ โดยมีกฎระเบียบรองรับดังที่ได้กล่าวข้างต้น

การทำประกันภัยอิสรภาพมี 2 รูปแบบ คือ การทำประกันภัยอิสรภาพก่อนมีการกระทำความผิด และการทำประกันภัยอิสรภาพหลังมีการกระทำความผิด กระทรวงพาณิชย์โดยกรมการประกันภัยจึงได้จัดทำรูปแบบกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพเป็น 2 รูปแบบคือ แบบที่ 1 กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิด ใช้สำหรับบุคคลทั่วไปที่ประสงค์จะมีหลักประกันตัวไว้ล่วงหน้าในคดีความผิดทางอาญาโดยประมาณ และแบบที่ 2 กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิด ใช้สำหรับบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาหรือตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยทางคดีอาญาทุกฐานความผิด ประสงค์จะหาหลักประกันเพื่อนำไปขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงาน โดยในแต่ละกรมธรรม์มีเนื้อหาสาระดังนี้

3.4.1 การประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิดตามกรมธรรม์ของกรมการประกันภัย กระทรวงพาณิชย์

การประกันภัยอิสรภาพก่อนการกระทำความผิดตามรูปแบบที่ได้รับความนิยมชอบจากกระทรวงพาณิชย์นั้น เป็นกรณีที่บุคคลทั่วไป ประสงค์จะมีหลักประกันในการขอประกันตัวไว้ล่วงหน้า เนื่องจากตนเองมีความเสี่ยงหรือมีโอกาสที่จะกระทำความผิดทางอาญาโดยประมาณ หรือตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีความผิดทางอาญาโดยประมาณจึงได้ซื้อกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิดจากบริษัทผู้รับประกันภัย ซึ่งบริษัทผู้รับประกันภัยจะออกหนังสือรับรองให้กับผู้เอาประกันภัย เพื่อสามารถใช้เป็นหลักทรัพย์ในการยื่นขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงานเมื่อตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

การกระทำความผิดอาญาโดยประมาณ เช่น ผู้ขับขี่ได้ขับซึ่รถโดยประมาณเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส หรือแพทย์หรือพยาบาลทำการรักษาคนไข้ผิดพลาดจนคนไข้ถึงแก่ความตาย หรือผู้รับจ้างงานก่อสร้างกระทำโดยประมาณทำให้เศษวัสดุตกใส่บุคคลอื่นจนได้รับอันตรายสาหัส เป็นต้น ซึ่งหากผู้ขับขี่หรือแพทย์หรือผู้รับจ้างดังกล่าว ซื้อประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิดไว้ก็จะได้รับหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยติดตัวไว้ หากวันใดในระหว่างระยะเวลาคุ้มครองเกิดเหตุกระทำความผิดโดยประมาณขึ้นซึ่งตามกฎหมายแล้วจะต้องถูกดำเนินคดีและถูกควบคุมตัวระหว่างดำเนินคดี ผู้ขับขี่หรือแพทย์ หรือผู้รับจ้างดังกล่าวสามารถใช้หนังสือรับรองเป็นหลักทรัพย์วางต่อเจ้าพนักงานเพื่อขอประกันตัวตนเองได้โดยไม่ต้องยุ่งยากเสียเวลาไปหาหลักประกันอื่น

หนังสือรับรองตามกรมธรรม์ประกันภัยก่อนกระทำความผิดจะใช้เป็นหลักประกันในการขอประกันตัวสำหรับความผิดฐานกระทำโดยประมาณ ซึ่งได้กระทำขึ้นภายในระยะเวลาประกันภัย

เท่านั้น และหนังสือรับรองดังกล่าวจะต้องใช้เป็นหลักประกันในการประกันตัวภายในวันที่กำหนดในหนังสือรับรองเท่านั้น มิเช่นนั้นจะใช้ไม่ได้ และเมื่อใช้เป็นหลักประกันแล้วสามารถใช้เป็นหลักประกันไปจนกว่าคดีจะถึงที่สุด และกรณีที่ผู้เอาประกันภัยได้ใช้หนังสือรับรองเพื่อประกันตัวแล้วแต่ยังไม่เต็มวงเงินที่ระบุในหน้าตารางกรมธรรม์ ผู้เอาประกันภัยสามารถขอหนังสือรับรองฉบับใหม่มีวงเงินประกันตัวเท่ากับจำนวนเงินเอาประกันภัยที่คงเหลืออยู่จากบริษัทประกันภัยได้

ในกรณีการประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิดนี้ผู้เขียนเห็นว่า อาจดำเนินการได้ โดยบริษัทประกันภัยขายกรมธรรม์ที่มีวัตถุประสงค์อื่นให้แก่ผู้เอาประกันภัย รวมทั้งขายความคุ้มครองเพิ่มเติมในเอกสารแนบท้ายให้ความคุ้มครองถึงการประกันตัวผู้เอาประกันภัย ในกรณีที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาและจะถูกควบคุมตัวหรือถูกคุมขังในอนาคต ทั้งนี้ การให้ความคุ้มครองภายใต้สัญญาประกันภัยอาจระบุฐานความผิดไว้เฉพาะบางฐานความผิด หรืออาจเป็นความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำกรรมหลักก็ได้ ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้ก็เป็นการทำสัญญาประกันภัยเช่นเดียวกับการคุ้มครองการประกันตัวกรณีรถยนต์เกิดอุบัติเหตุในกรมธรรม์ประกันภัยค้ำจุนอุบัติเหตุ หรืออาจดำเนินการโดยบริษัทประกันภัยขายกรมธรรม์ที่มีวัตถุประสงค์เป็นการเฉพาะ ในการประกันตัวผู้เอาประกันภัยในการกระทำความผิดอาญา ดังเช่นกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิดของกระทรวงพาณิชย์ซึ่งในการทำสัญญาประกันภัยดังกล่าวมีข้อพิจารณาดังนี้

3.4.1.1 ความชอบด้วยกฎหมายของสัญญาประกันภัย

ความชอบด้วยกฎหมายของสัญญาประกันภัยนั้น ก่อนอื่นต้องพิจารณาว่า สัญญาในลักษณะนี้เป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพนันวิสัยหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150²⁸ อันจะทำให้สัญญาดังกล่าวเป็นโมฆะหรือไม่

²⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 บัญญัติว่า "การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพนันวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ"

ตามบทบัญญัติมาตรา 150 กล่าวถึงการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย อันเนื่องมาจากวัตถุประสงค์ ย่อมทำให้การกระทำนั้นตกเป็นโมฆะ วัตถุประสงค์จึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งในความสมบูรณ์แห่งนิติกรรม วัตถุประสงค์ของนิติกรรม หมายถึง จุดประสงค์หรือความมุ่งหมายสุดท้ายของคู่กรณีในการทำนิติกรรมนั้น²⁹ และตามบทบัญญัติมาตรา 150 ได้บัญญัติถึงวัตถุประสงค์ของนิติกรรมที่จะตกเป็นโมฆะ 3 ประการคือ

1. นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย

หมายถึงการแสดงเจตนาทำนิติกรรมที่มีกฎหมายห้ามไว้เด็ดขาดไม่ให้ ผู้ใดกระทำ ผู้ใดฝ่าฝืนกระทำนิติกรรมนั้น นิติกรรมนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ แต่นิติกรรมซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายนี้จะต้องอยู่ภายในบังคับของมาตรา 151 ด้วย ซึ่งบัญญัติให้การใดซึ่งรวมถึงวัตถุประสงค์ของนิติกรรม ถ้าผิดแผกแตกต่างจากบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งเกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้ว จึงจะถือว่านิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ³⁰ เช่น สัญญาให้สินบนแก่เจ้าพนักงาน สัญญาว่าจ้างฆ่าคน เป็นต้น

2. นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการพันวิสัย

หมายถึงการแสดงเจตนาทำนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์อันเป็นไปไม่ได้ ซึ่งคู่กรณีไม่อาจปฏิบัติได้ การที่กฎหมายจะบังคับให้ก็ย่อมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใด ๆ เพราะไม่อาจปฏิบัติได้อยู่นั่นเอง เช่น สัญญาว่าจะขึ้นไปจับดวงอาทิตย์ สัญญาจะทำตะกั่วให้เป็นทองคำ เป็นต้น

3. นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

หมายถึงนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนอย่างหนึ่ง และขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งทั้ง 2 อย่างนี้เมื่อเกี่ยวข้องกับ

²⁹ ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2540), หน้า 109.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 115.

เรื่องของสัญญาเรียกว่า เป็นสัญญาที่ขัดต่อรัฐประศาสนโยบายและสัญญาอุลามา³¹ เช่น สัญญาที่เป็นการยุงส่งเสริมให้คนอื่นเป็นความกัน โดยตนไม่มีสิทธิหรือความเกี่ยวพันอย่างหนึ่งอย่างใด³²

การประกันภัยอิสรภาพนั้น หากได้พิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการทำประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิด บุคคลทั่วไปที่ประสงค์จะมีหลักประกันในการขอประกันตัวไว้ล่วงหน้า เนื่องจากตนเองมีความเสี่ยงหรือมีโอกาสที่จะกระทำความผิดทางอาญาโดยประมาท หรือตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีความผิดทางอาญาโดยประมาท จะเข้าทำสัญญาประกันภัยโดยซื้อกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิดจากบริษัทผู้รับประกันภัย ในทำนองเดียวกัน ในการทำประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิด ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดและกำลังจะถูกควบคุมตัวหรือถูกควบคุมตัวแล้ว ประสงค์จะหาหลักประกันเพื่อนำไปขอประกันตัวตนเองต่อเจ้าพนักงาน บุคคลดังกล่าวหรือเพื่อน หรือญาติสามารถมาติดต่อทำสัญญาประกันภัยโดยซื้อกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิดจากบริษัทประกันภัย ซึ่งเมื่อประชาชนได้ซื้อประกันภัยอิสรภาพแล้ว บริษัทประกันภัยจะออกหนังสือรับรองความรับผิดเพื่อชำระเบี้ยปรับแทนในกรณีที่ต้องหาหรือจำเลยผิดสัญญาประกันไม่ไปพบเจ้าพนักงานตามกำหนดนัด บริษัทประกันภัยจะชดใช้ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวให้แก่เจ้าพนักงาน ซึ่งการประกันภัยอิสรภาพดังกล่าวนี้ ได้จัดให้มีขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลอีกด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า สัญญาประกันภัยอิสรภาพมิใช่สัญญาที่มีวัตถุประสงค์ต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย เป็นการพันวิสัยหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น สัญญาดังกล่าวจึงมีผลบังคับได้ตามกฎหมายไม่ตกเป็นโมฆะตามมาตรา 150 แต่อย่างใด

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาแล้วว่าสัญญาประกันภัยอิสรภาพสามารถบังคับได้ตามกฎหมาย คงต้องมาพิจารณาต่อไปว่า สัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาประกันภัยตามกฎหมายหรือไม่อย่างไร ตามที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อ 3.1 และ 3.2 ข้างต้น การประกันภัยมีหลักการที่เป็นองค์ประกอบ

³¹ เทพวิฑูร ,พระยา (บุญช่วย วณิกกุล), คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรืองมาตรา ว่าด้วยนิติกรรม ระยะเวลา อายุความ บรรพ 1 มาตรา 149-193/35, ปรับปรุงโดยกำชัย จงจักรพันธ์(กรุงเทพ : กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภักดิ์, พ.ศ. 2545), หน้า 4.

³² ดู คำพิพากษาฎีกาที่ 690/2492 , 112/2515 , 6659/2539.

2 ประการ ได้แก่ บทบัญญัติว่าด้วยสัญญาประกันภัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 และหลักการประกันภัยสากล เรื่องความเสี่ยงภัย คือ โอกาสที่จะเกิดความเสียหายขึ้น ซึ่งเป็นความเสี่ยงภัยที่ทำให้การชำระหนี้ของฝ่ายผู้รับประกันภัยไม่แน่นอน

หลักการตามมาตรา 861 มีสาระสำคัญ 3 ประการกล่าวคือ **ประการแรก** บุคคลคนหนึ่งจะใช้ค่าสินไหมทดแทน ซึ่งหมายความว่า ถ้ามีภัยเกิดขึ้นตามที่กำหนดไว้ผู้รับประกันภัยจะทดแทนความเสียหายนั้นตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง จะเห็นว่า ในสัญญาประกันภัยระหว่างบริษัทผู้รับประกันภัย และผู้เอาประกันภัยนั้น ได้กำหนดว่าเพื่อเป็นการตอบแทนเบี้ยประกันภัยที่ผู้เอาประกันภัยได้ชำระให้ บริษัทประกันภัยได้ออกหนังสือรับรองเพื่อให้ผู้เอาประกันภัยยึดถือไว้และนำไปใช้เป็นหลักประกันในการขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงาน เมื่อผู้เอาประกันภัยถูกดำเนินคดีหรือถูกควบคุมตัวในคดีอาญา หากภายหลังผู้เอาประกันภัยผิดสัญญาประกันที่ให้ไว้ต่อเจ้าพนักงาน และเจ้าพนักงานบังคับตามสัญญาประกันบริษัทประกันภัยจะขอใช้ค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียม และค่าเสียหายตามจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในสัญญาประกัน ดังนั้น การที่ผู้เอาประกันภัยผิดสัญญาประกันที่ให้ไว้ต่อเจ้าพนักงาน โดยไม่ไปพบเจ้าพนักงานตามกำหนดนัดหรือหลบหนีไประหว่างการปล่อยชั่วคราว จะถือได้ว่าเป็นความเสียหายที่หน่วยงานที่ปล่อยชั่วคราวได้รับ ซึ่งบริษัทประกันภัยจะทดแทนความเสียหายนั้นตามวงเงินที่ปรากฏในสัญญาประกัน **ประการที่สอง** เป็นเงื่อนไขแห่งการใช้ค่าสินไหมทดแทนเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในอนาคตเป็นวินาศภัยนั้น กล่าวคือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจหลบหนีไม่มาตามกำหนดนัดที่ระบุไว้ในสัญญาประกัน เป็นการแสดงลักษณะที่ไม่แน่นอนของหนี้ทางฝ่ายผู้รับประกันภัยว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนีหรือไม่ ถือเป็นการเสี่ยงภัยที่อาจเกิดขึ้นแก่บริษัทประกันภัยที่จะต้องขอใช้เงินตามสัญญาประกันต่อหน่วยงานที่มีคำสั่งในการปล่อยชั่วคราว สำหรับสาระสำคัญ**ประการที่สาม** คือบุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงิน ซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกันภัย กรณีนี้เป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยที่ซื้อกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพดังกล่าวที่จะต้องชำระค่าเบี้ยประกันให้แก่บริษัทประกันภัย

ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่า จากหลักการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิดมีสาระสำคัญเป็นสัญญาประกันภัยโดยชอบด้วยกฎหมาย นอกจากนี้ การประกันภัยดังกล่าวถือเป็นการประกันภัยค้ำจุน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 887 ซึ่งถือเป็นการประกันวินาศภัยอย่างหนึ่ง ซึ่งมีได้มีวัตถุประสงค์ในการประกันภัยเป็นทรัพย์สินเหมือนการประกันวินาศภัยธรรมดา แต่เป็นการประกันภัยความรับผิดชอบซึ่งผู้เอาประกันจะต้องชำระค่าปรับตามสัญญาประกันที่ให้แก่อนายงานที่มีคำสั่งปล่อยชั่วคราว

3.4.1.2 ข้อยกเว้นความรับผิดที่บริษัทประกันภัยไม่อาจอ้างได้

เมื่อผู้รับประกันภัยได้รับประกันภัยไว้แล้ว และเกิดความเสียหายขึ้น แม้ความเสียหายนั้นเป็นผลโดยตรงตามปกติจากภัยที่รับเสี่ยง อันถือได้ว่าเป็นวินาศภัยขึ้นตามสัญญาแล้วก็ตาม อาจมีกรณีที่ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิด หากวินาศภัยเกิดเพราะความทุจริตหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879 วรรคแรก บัญญัติว่า "ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดในเมื่อความวินาศภัย หรือเหตุอื่นซึ่งได้ระบุไว้ในสัญญานั้นได้เกิดขึ้นเพราะความทุจริตหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์" ตามมาตราดังกล่าว เมื่อนำมาพิจารณากับการประกันภัยอสังหาริมทรัพย์ก่อนกระทำความผิดแล้ว อาจเห็นได้ว่าการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเจตนาไม่มาแสดงตัวต่อผู้มีคำสั่งปล่อยชั่วคราวตามระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งเป็นผลให้บริษัทประกันภัยต้องรับผิดตามหนังสือรับรองที่ตนได้ออกไว้และผู้เอาประกันภัยได้ยื่นเป็นหลักประกันไว้ นั้น ทำให้ดูเหมือนว่าวินาศภัยหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นตามสัญญาประกันตัวนั้น มาจากความทุจริตของผู้เอาประกันภัย เพราะมีเจตนาที่จะหลบหนีการประกันตัว อันทำให้บริษัทประกันภัยยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้เพื่อขอยกเว้นความรับผิดตามมาตรา 879 วรรคแรก ได้ก็ตาม แต่เนื่องจากหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยที่ให้ไว้ต่อเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจปล่อยชั่วคราวนั้น เป็นหนังสือที่มีข้อความรับรองและยอมรับผูกพันตนว่า เมื่อเกิดกรณีผิดสัญญาประกันแล้ว บริษัทประกันภัยจะชดใช้เบี้ยปรับให้ อันเป็นสัญญาที่บริษัทประกันภัยให้ไว้ ซึ่งเป็นอิสระเด็ดขาด (Independence) ต่างหากจากสัญญาประกันตัวที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ทำไว้ต่อเจ้าพนักงาน ประกอบกับเมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการเข้าสู่ระบบการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาของบริษัทประกันภัยแล้ว บริษัทประกันภัยย่อมทราบเป็นอย่างดีว่า วินาศภัยหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจเกิดจากการกระทำโดยเจตนาคือการหลบหนีการประกันตัวของผู้เอาประกันภัยได้ แต่ก็เป็นสิ่งที่บริษัทประกันภัย ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์สถิติและค่าเฉลี่ยของจำนวนความเป็นไปได้ที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีเจตนาจะหลบหนีการประกัน แล้วนำมาคำนวณค่าเบี้ยประกันภัยเพื่อให้คุ้มกับภัยที่รับเสี่ยงนี้ อันเป็นวิธีปกติในการดำเนินธุรกิจประกันภัย³³ ดังนั้นบริษัทประกันภัยจึงไม่อาจยกข้อต่อสู้ในเรื่องการทำให้เกิดวินาศภัยหรือความเสียหายโดยเจตนาของผู้เอาประกันภัยมาเป็นข้อยกเว้นความรับผิดตามหนังสือรับรองที่ให้ไว้ต่อเจ้าพนักงานได้

³³ ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยการประกันภัย, หน้า 96.

3.4.1.3 ขอบเขตความคุ้มครอง

ตามกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิดของกระทรวงพาณิชย์ ได้กำหนดขอบเขตให้ความคุ้มครองเฉพาะกรณีและผู้เอาประกันภัยถูกดำเนินคดีหรือถูกควบคุมตัวในคดีอาญาในฐานความผิดอันเนื่องมาจากการกระทำโดยประมาทเท่านั้น ดังนั้นหากผู้เอาประกันภัยถูกดำเนินคดีหรือถูกควบคุมตัวในคดีอาญา ในฐานความผิดอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดโดยเจตนา หรือการกระทำความผิดโดยไม่เจตนา จะไม่ได้รับความคุ้มครองตามกรมธรรม์นี้ นอกจากนี้ กรมการประกันภัยกระทรวงพาณิชย์ ได้มีนโยบายกำกับบริษัทประกันภัย เกี่ยวกับเรื่องยาเสพติดเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการปราบปรามยาเสพติดของรัฐบาล จึงได้กำหนดไม่ให้บริษัทประกันภัยออกกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพสำหรับผู้ต้องหาในคดียาเสพติด โดยเฉพาะผู้ต้องหาในคดีครอบครองยาเสพติดเพื่อจำหน่าย³⁴

หากพิจารณาวัตถุประสงค์ของการนำบริษัทประกันภัยเข้าสู่ระบบการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและโอกาสที่เท่าเทียมกันระหว่างผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันก็น่าจะยอมรับให้มีการประกันภัยได้ทั้งสามลักษณะของความผิดกล่าวคือ การกระทำความผิดโดยเจตนา การกระทำความผิดโดยไม่เจตนา และการกระทำความผิดโดยประมาท อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นด้วยกับการกำหนดให้เฉพาะลักษณะความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทเท่านั้นที่ได้รับความคุ้มครองตามกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิด เนื่องจากหากขยายขอบเขตความคุ้มครองให้ครอบคลุมถึงการกระทำความผิดโดยเจตนา อาจทำให้มองได้ว่าเป็นการส่งเสริม สนับสนุนให้มีการกระทำความผิดเพิ่มขึ้น เพราะทำให้ผู้เอาประกันภัยขาดความยับยั้งชั่งใจก่อนที่จะกระทำความผิด เนื่องจากคิดว่าอาจได้รับการประกันตัวเนื่องจากมีหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยอยู่ และหากมีกรณีที่ผู้เอาประกันภัยมีเจตนาที่ทุจริตขอทำประกันภัยโดยรู้อยู่ก่อนแล้วว่าจะต้องมีการกระทำความผิดตามกฎหมายที่เป็นความผิดทางอาญา เพื่อจะได้รับความคุ้มครองตามกรมธรรม์ ในกรณีนี้น่าจะถือว่าสัญญาประกันภัยเป็นโมฆะ เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ไม่อาจบังคับได้

³⁴ กรมการประกันภัย, "หนังสือที่ พณ 0508/ว1815," ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2547.

3.4.1.4 ระยะเวลาความคุ้มครอง

ในการรับประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิดของบริษัทประกันภัยนั้น บริษัทประกันภัยย่อมต้องคำนวณอัตราค่าเบี้ยประกันให้คุ้มกับภาระที่ต้องรับเสี่ยง ด้วยการคำนวณค่าถัวเฉลี่ยที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งภาระผูกพันและระยะเวลาที่จะต้องรับภาระนั้น³⁵ กระทรวงพาณิชย์จึงได้กำหนดในเงื่อนไขในกรมธรรม์ประกันภัย และในหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยให้มีระยะเวลาประกันตัวตลอดไปจนกว่าคดีจะถึงที่สุด เพื่อมิให้กระทบกับอิสรภาพและสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างถูกดำเนินคดี ที่จะต้องหาหลักประกันอื่นมาวางแทน ทั้งยังไม่เป็นภาระแก่ผู้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการให้ประกันตัวที่จะต้องพิจารณาให้ประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยอีกครั้ง

ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยมิได้กระทำความผิดในระยะเวลาประกันภัยที่ระบุไว้ในหน้าตารางกรมธรรม์ หนังสือรับรองที่แนบท้ายกรมธรรม์ประกันภัยจะสิ้นอายุตามระยะเวลาประกันภัยที่ระบุไว้ในหน้าตารางกรมธรรม์เช่นกัน

กรณีที่ผู้เอาประกันภัยกระทำความผิดแล้ว แต่ยังไม่ถูกควบคุมตัว บริษัทจะขยายเวลาการใช้หนังสือรับรองที่แนบท้ายกรมธรรม์ประกันภัยออกไปอีก 1 ปีนับจากวันสิ้นสุดระยะเวลาประกันภัยที่ระบุไว้ในหน้าตารางกรมธรรม์เพื่อให้ผู้เอาประกันภัยนำไปใช้ประกันตัวในความผิดที่ได้กระทำขึ้นภายในระยะเวลาประกันภัยนั้น และเมื่อหนังสือรับรองฉบับนี้ได้ใช้เป็นหลักประกันแล้วจะมีผลผูกพันบริษัทจนกว่าคดีจะถึงที่สุด

นอกจากนี้ เนื่องจากหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยมีสถานะเป็น Standby Letter of Credit ซึ่งลักษณะเฉพาะของ Standby Letter of Credit ประการหนึ่งคือ ไม่สามารถเพิกถอนได้ซึ่งหมายความว่า ภาระผูกพันของบริษัทประกันภัยภายใต้ Standby Letter of Credit นั้นไม่สามารถที่จะแก้ไขหรือยกเลิกแต่ฝ่ายเดียวได้ หนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยจึงมีระยะเวลาประกันตัวตลอดไปจนกว่าคดีจะถึงที่สุด

³⁵ วรวุฒิ ทวาทศิน, "การนำบริษัทประกันภัยเข้าสู่ระบบการประกันตัวในคดีอาญา : ทางเลือกใหม่ของผู้ต้องหาและจำเลย," หน้า 101.

3.4.1.5 หน้าที่ผู้เอาประกันภัย

เงื่อนไขกรมธรรม์ประกันภัยได้กำหนดหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยไว้ดังนี้

- (1) ผู้เอาประกันภัยจะต้องไปพบเจ้าพนักงาน ตามกำหนดนัดทุกนัด
- (2) ผู้เอาประกันภัยจะต้องเป็นผู้ทำสัญญาประกันต่อเจ้าพนักงาน และเมื่อทำสัญญาประกันแล้ว ผู้เอาประกันภัยต้องแจ้งให้บริษัททราบทันที พร้อมแจ้งจำนวนเงินประกันที่ เจ้าพนักงานกำหนดในสัญญาประกัน

- (3) กรณีผู้เอาประกันภัยเจตนาทำผิดสัญญาประกันและเมื่อบริษัท ประกันภัยได้ขอใช้ค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าเสียหายให้เจ้าพนักงานไปแล้ว ผู้เอาประกันภัยจะจ่ายเงิน ดังกล่าวคืนให้แก่บริษัทประกันภัยภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือเรียกร้องจากบริษัท

- (4) ในระหว่างระยะเวลาประกันภัยผู้เอาประกันภัยจะไม่บอกเลิก กรมธรรม์ประกันภัยนี้

3.4.1.6 หน้าที่ผู้รับประกันภัย

เงื่อนไขกรมธรรม์ประกันภัยได้กำหนดหน้าที่ของผู้รับประกันภัยไว้ดังนี้

- (1) บริษัทประกันภัยจะออกหนังสือรับรองตามจำนวนเงินเอา ประกันภัยพร้อมกับกรมธรรม์ประกันภัย เพื่อให้ผู้เอาประกันภัยถือไว้และนำไปใช้เป็นหลักประกันในการ ขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงาน เมื่อผู้เอาประกันภัยถูกดำเนินคดีและถูกควบคุมตัวในคดีอาญาในฐานะ ความผิดอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดโดยประมาทซึ่งได้กระทำในระยะเวลาประกันภัย โดยบริษัท ประกันภัยจะไม่ถอนหนังสือรับรองนี้จนกว่าคดีจะถึงที่สุดและกรณีที่ผู้เอาประกันภัยได้ใช้หนังสือรับรองเพื่อ ประกันตัวไปแล้ว แต่ยังไม่เต็มวงเงินที่ระบุในหน้าตารางกรมธรรม์ ผู้เอาประกันภัยสามารถขอหนังสือ รับรองฉบับใหม่มีวงเงินประกันตัวเท่ากับจำนวนเงินเอาประกันภัยที่คงเหลืออยู่จากบริษัทประกันภัยได้

- (2) กรณีที่ผู้เอาประกันภัยไม่ไปพบเจ้าพนักงานตามกำหนดนัดหรือ ปฏิบัติผิดสัญญาประกันที่ทำได้ต่อเจ้าพนักงานจนเป็นเหตุให้บริษัทประกันภัยต้องขอใช้ค่าปรับตลอดจน ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าเสียหาย (ถ้ามี) ตามจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในสัญญาประกัน (ตามหนังสือรับรอง บริษัทประกันภัยตกลงชำระเงินให้แก่เจ้าพนักงานผู้บังคับตามสัญญาประกันภายใน 30 วันนับแต่วันที่ ได้รับแจ้งให้ชำระค่าปรับดังกล่าว) หากต่อมาผู้เอาประกันภัยถูกจับกุมตัว บริษัทประกันภัยไม่มีหน้าที่ต้อง ออกหนังสือรับรองอีกไม่ว่าในชั้นใดๆ แม้ว่าจำนวนเงินที่บริษัทประกันภัยต้องขอใช้ในฐานที่ผิดสัญญาประกัน

จะยังไม่เต็มจำนวนเงินเอาประกันภัยก็ตาม โดยถือว่ากรรมธรรม์สิ้นผลบังคับ กรณีดังกล่าว หากผู้เอาประกันภัยได้เข้ามาอบตัว และเจ้าพนักงานได้อนุญาตให้ผู้เอาประกันภัยได้รับการประกันต่อไป หากผู้เอาประกันภัยยินยอมชำระค่าปรับ ค่าฤชา ค่าธรรมเนียมและค่าเสียหายแทนบริษัทประกันภัย หรือชำระคืนให้แก่บริษัทประกันภัยแล้วแต่กรณี บริษัทประกันภัยจะยังคงให้ความคุ้มครองผู้เอาประกันภัยต่อไป

(3) กรณีที่บริษัทประกันภัยได้รับค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าเสียหายคืนจากผู้เอาประกันภัยเต็มจำนวนเงินเอาประกันภัยแล้ว บริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยโดยหักค่าใช้จ่ายที่ได้จ่ายไปจริง เช่น ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ค่าใช้จ่ายในการติดตามทวงถามผู้เอาประกันภัย และค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เป็นต้น

(4) ในระหว่างระยะเวลาประกันภัยบริษัทประกันภัยจะไม่บอกเลิกกรรมธรรม์ประกันภัยนี้

3.4.1.7 อัตราเบี้ยประกันภัย

อัตราเบี้ยประกันภัยของกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำ ความผิดอยู่ระหว่างร้อยละ 0.5 ถึงร้อยละ 1 ของจำนวนเงินเอาประกันภัย แล้วแต่ความเสี่ยงที่จะเกิดการกระทำ ความผิดและความน่าเชื่อถือของผู้เอาประกันภัย ตัวอย่างเช่น จำนวนเงินเอาประกันภัย 100,000 บาท ผู้เอาประกันภัยจะจ่ายเบี้ยประกันภัยอยู่ระหว่าง 500-1,000 บาท ซึ่งจะเห็นได้ว่าอัตราค่าเบี้ยประกันภัยที่ผู้เอาประกันภัยต้องจ่ายนั้นเป็นอัตราที่ต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับหลักทรัพย์อื่นที่กฎหมายกำหนดให้สามารถ ยื่นเป็นหลักประกันได้ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการปล่อยชั่วคราว แต่ทั้งนี้ การพิจารณาของเจ้าพนักงานว่าจะอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวได้หรือไม่นั้นก็ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

การกำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยดังกล่าว กรมการประกันภัยพิจารณา จากการกำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยการประกันตัวผู้ขับขี่ในการประกันภัยรถยนต์คือ ร้อยละ 0.5 เป็นเกณฑ์ แต่ได้ปรับอัตราเบี้ยประกันภัยให้สูงขึ้น เนื่องจากกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพเป็นกรรมธรรม์ที่ให้ความคุ้มครองกว้างกว่าการประกันตัวผู้ขับขี่ โดยให้ความคุ้มครองการกระทำ ความผิดโดยประมาททุกกรณีของผู้เอาประกันภัย นอกเหนือจากการขับขี่รถยนต์คันที่เอาประกันภัยด้วย โดยรวมถึงความผิดในลักษณะอื่นๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับรถยนต์แต่อย่างใดด้วย

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะขอยกบัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย สำหรับศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค ศาลอาญา ศาลอาญารธนบุรี ศาลอาญารุงเทพใต้ ศาลจังหวัด และศาลแขวง³⁶ มาเพื่อให้เห็นวงเงินประกันในการปล่อยชั่วคราวสำหรับความผิดที่มีระวางโทษต่างๆ

การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ควรกำหนดวงเงินประกันโดยเทียบเคียงกับระวางโทษดังต่อไปนี้ เว้นแต่เกณฑ์มาตรฐานกลางกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

คดีระวางโทษตามกฎหมาย	วงเงินประกัน/บาท
จำคุกไม่เกิน 5 ปี	ไม่เกิน 100,000
จำคุกไม่เกิน 10 ปี	ไม่เกิน 200,000
จำคุก 10 – 15 ปี	200,000 - 300,000
จำคุก 5 – 20 ปี	100,000 - 400,000
จำคุก 10 – 20 ปี	200,000 - 400,000
จำคุก 15 – 20 ปี	300,000 - 400,000
จำคุก 5 – 20 ปี จำคุกตลอดชีวิต	100,000 - 800,000
จำคุก 15 – 20 ปี จำคุกตลอดชีวิต	300,000 - 800,000
จำคุก 5 – 20 ปี จำคุกตลอดชีวิต ประหารชีวิต	100,000 - 1,000,000
จำคุก 15 – 20 ปี จำคุกตลอดชีวิต ประหารชีวิต	300,000 - 1,000,000
จำคุกตลอดชีวิต	500,000 - 800,000
ประหารชีวิต	500,000 - 1,000,000

สำหรับคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 3 ปี การใช้ดุลพินิจกำหนดวงเงินประกันสมควรกำหนดโดยคำนวณจากระวางโทษตามกฎหมายจำคุกชั้นสูงไม่เกินปีละ 20,000 บาท

³⁶ คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับบัญชีมาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. 2547

3.4.1.8 สิทธิได้รับคืนเบี้ยประกันภัย

บริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัย ในกรณีเมื่อผู้เอาประกันเสียชีวิต และในระยะเวลาระหว่างเอาประกันภัยไม่มีการเรียกร้องให้ประกันตัว บริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยให้ตามอัตราเบี้ยประกันภัยระยะสั้นตามที่กำหนดในตารางกรมธรรม์ แต่ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยได้ยื่นหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยต่อเจ้าพนักงานเพื่อขอประกันตัวแล้ว เจ้าพนักงานไม่อนุญาตให้ประกันตัว ผู้เอาประกันภัยจะไม่ได้รับเบี้ยประกันภัยคืน เนื่องจากกรณีที่เจ้าพนักงานจะอนุญาตให้ประกันตัวหรือไม่นั้น ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายและดุลพินิจของผู้มีอำนาจให้ประกันตัว ซึ่งเป็นความเสี่ยงของบริษัทประกันภัยที่รับประกันภัยไว้ล่วงหน้าก่อนกระทำความผิด ซึ่งจะแตกต่างจากการประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิดที่หากเจ้าพนักงานไม่อนุญาตให้ประกันตัว บริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยให้โดยจะหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของบริษัทประกันภัยไว้ส่วนหนึ่ง

3.4.2 การประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิดตามกรมธรรม์ของกรมการประกันภัย กระทรวงพาณิชย์

การประกันภัยอิสรภาพหลังการกระทำความผิด ตามรูปแบบที่ได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงพาณิชย์นั้น เป็นกรณีที่บุคคลถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา หรือตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาแล้วและกำลังจะถูกควบคุมตัวหรือถูกควบคุมตัวแล้ว ประสงค์จะหาหลักประกันเพื่อนำไปขอประกันตัวตนเองต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณี บุคคลดังกล่าว หรือเพื่อน หรือญาติสามารถติดต่อขอซื้อประกันภัยอิสรภาพกับบริษัทประกันภัยในรูปแบบนี้ได้ โดยบริษัทประกันภัยจะออกกรมธรรม์และหนังสือรับรองให้ตามจำนวนเงินเอาประกันภัยที่บุคคลดังกล่าวประสงค์ บุคคลดังกล่าวสามารถนำหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยไปใช้เป็นหลักประกันในการขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงานได้เช่นกัน ซึ่งกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิดนี้ จะมีความผิดข้อหาประมาทหรือความผิดข้อหาใดก็สามารถมาขอทำประกันได้ แตกต่างจากกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิด ซึ่งจะใช้ได้กับความผิดข้อหาเกี่ยวกับการกระทำโดยประมาทเท่านั้น ซึ่งในการทำสัญญาประกันภัยดังกล่าวมีข้อพิจารณา ดังนี้

3.4.2.1 ความชอบด้วยกฎหมายของสัญญาประกันภัย

ผู้เขียนเห็นว่า ในประเด็นความชอบด้วยกฎหมายของสัญญาประกันภัยของกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิด จะมีข้อพิจารณาเหมือนกับความชอบด้วยกฎหมายของสัญญาประกันภัยของกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิด ตามที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์ไว้แล้วในหัวข้อที่ 3.4.1.1 ข้างต้น กล่าวคือ จากหลักการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิดเป็นสัญญาประกันภัยโดยชอบด้วยกฎหมายตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายข้างต้น นอกจากนี้ การประกันภัยดังกล่าวถือเป็นการประกันภัยค้ำจุน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 887 ซึ่งถือเป็นการประกันวินาศภัยอย่างหนึ่ง ซึ่งมีได้มีวัตถุประสงค์ในการประกันภัยเป็นทรัพย์สินเหมือนการประกันวินาศภัยธรรมดา แต่เป็นการประกันภัยความรับผิดซึ่งผู้เอาประกันจะต้องชำระค่าปรับตามสัญญาประกันที่ให้แก่อนายงานที่มีคำสั่งปล่อยชั่วคราว

3.4.2.2 ข้อยกเว้นความรับผิดที่บริษัทประกันภัยไม่อาจอ้างได้

ในประเด็นข้อยกเว้นความรับผิดที่บริษัทประกันภัยไม่อาจอ้างได้ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879 วรรคแรก ก็เช่นเดียวกับกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิด ตามที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์ไว้แล้วในหัวข้อ 3.4.1.2 กล่าวคือ บริษัทประกันภัยไม่อาจยกข้อต่อสู้ในเรื่องการทำให้เกิดวินาศภัยหรือความเสียหายโดยเจตนาของผู้เอาประกันมาเป็นข้อยกเว้นความรับผิดตามสัญญาประกันภัยอิสรภาพได้

3.4.2.3 ขอบเขตความคุ้มครอง

ตามกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิดของกระทรวงพาณิชย์ ได้กำหนดขอบเขตให้ความคุ้มครองความผิดที่ผู้เอาประกันถูกหรือจะถูกควบคุมตัวหรือคุมขัง ซึ่งความผิดดังกล่าวอาจมีได้ทั้งความผิดที่เกิดจากการกระทำโดยเจตนา ไม่เจตนา และประมาท หลักการพิจารณาของบริษัทประกันภัยจะพิจารณาว่าจะรับประกันภัยความผิดที่เอาประกันหรือไม่ ซึ่งกรณีนี้อาจจะต้องพิจารณาถึงความรุนแรงของการกระทำ ความน่าเชื่อถือของผู้เอาประกัน ระดับความเสี่ยงที่ผู้เอาประกันจะหลบหนีการประกันตัว รวมทั้งหลักประกันอื่นที่จะทำให้บริษัทประกันภัยมั่นใจได้ว่าผู้เอาประกันภัยจะไม่หลบหนีการประกัน ดังนั้น ขอบเขตความคุ้มครองตามกรมธรรม์ประเภทนี้จึงแตกต่างจาก

กรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำคามผิด ซึ่งจะให้ความคุ้มครองเฉพาะการถูกหรือจะถูกควบคุมตัว อันเนื่องมาจากการกระทำคามผิดโดยประมาทเท่านั้น และเช่นเดียวกับกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำคามผิด กรมการประกันภัย กระทรวงพาณิชย์ ได้มีนโยบายไม่ให้บริการประกันภัยออกกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพสำหรับผู้ต้องหาในคดีอาญาเสพติด โดยเฉพาะผู้ต้องหาในคดีครอบครองยาเสพติดเพื่อจำหน่าย

3.4.2.4 ระยะเวลาความคุ้มครอง

ระยะเวลาความคุ้มครองตามกรรมธรรม์ประเภทนี้จะแตกต่างจากกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำคามผิด ซึ่งกำหนดในเงื่อนไขในกรรมธรรม์ประกันภัยและในหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยให้มีระยะเวลาประกันตัวตลอดไปจนกว่าคดีจะถึงที่สุด แต่ในกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำคามผิดจะเป็นไปตามที่คู่สัญญาได้ตกลงกัน ซึ่งตามตารางกรรมธรรม์ประกันภัยจะกำหนดให้ระบุวันเริ่มต้น และวันสิ้นสุดของสัญญาประกันภัยไว้ โดยอาจกำหนดนับแต่เวลาที่ได้เริ่มประกันตัวจนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา หรือศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษา หรือศาลฎีกามีคำพิพากษา หรือจนกว่าคดีจะถึงที่สุดก็ได้

3.4.2.5 หน้าที่ผู้เอาประกันภัย

เงื่อนไขกรรมธรรม์ประกันภัยได้กำหนดหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยไว้ดังนี้

- (1) ผู้เอาประกันภัยจะต้องไปพบเจ้าพนักงานตามกำหนดนัดทุกนัด
- (2) ผู้เอาประกันภัยจะต้องเป็นผู้ทำสัญญาประกันต่อเจ้าพนักงาน
- (3) กรณีผู้เอาประกันภัยเจตนาทำผิดสัญญาประกันและเมื่อบริษัทประกันภัยได้ขอใช้ค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าเสียหายให้เจ้าพนักงานไปแล้ว ผู้เอาประกันภัยจะจ่ายเงินดังกล่าวคืนให้แก่บริษัทประกันภัยภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือเรียกจากรองจากบริษัท
- (4) ในระหว่างระยะเวลาประกันภัยผู้เอาประกันภัยจะไม่บอกเลิก

กรรมธรรม์ประกันภัยนี้

3.4.2.6 หน้าที่ผู้รับประกันภัย

เงื่อนไขกรมธรรม์ประกันภัยได้กำหนดหน้าที่ของผู้รับประกันภัยไว้ดังนี้

(1) บริษัทประกันภัยจะดำเนินการออกหนังสือรับรอง ตามจำนวนเงินเอาประกันภัยที่ระบุในตารางกรมธรรม์ให้แก่ผู้เอาประกันภัย เพื่อนำไปใช้เป็นหลักประกันในการขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงานตามคดีที่ระบุไว้ในหน้าตารางกรมธรรม์

(2) กรณีที่ผู้เอาประกันภัยไม่ไปพบเจ้าพนักงานตามกำหนดนัดหรือปฏิบัติผิดสัญญาประกันที่ทำได้ต่อเจ้าพนักงานจนเป็นเหตุให้บริษัทประกันภัยต้องชดใช้ค่าปรับตลอดจนค่าฤชาธรรมเนียมและค่าเสียหาย (ถ้ามี) ตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน (ตามหนังสือรับรองบริษัทประกันภัยตกลงชำระเงินให้แก่เจ้าพนักงานผู้บังคับตามสัญญาประกันภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งให้ชำระค่าปรับดังกล่าว) หากต่อมาผู้เอาประกันภัยถูกจับกุมตัว บริษัทประกันภัยไม่มีหน้าที่ต้องออกหนังสือรับรองอีก ไม่ว่าในชั้นใดๆ แม้ว่าจำนวนเงินที่บริษัทประกันภัยต้องชดใช้ดังกล่าวข้างต้นจะยังไม่เต็มจำนวนเงินเอาประกันภัยก็ตาม โดยถือว่ากรมธรรม์สิ้นผลบังคับ แต่หากกรณีดังกล่าว ผู้เอาประกันภัยได้เข้ามามอบตัว และเจ้าพนักงานได้อนุญาตให้ผู้เอาประกันภัยได้รับการประกันต่อไป หากผู้เอาประกันภัยยินยอมชำระค่าปรับค่าฤชาธรรมเนียมและค่าเสียหายแทนบริษัทประกันภัย หรือชำระคืนให้แก่บริษัทประกันภัยแล้วแต่กรณี บริษัทประกันภัยจะยังคงให้ความคุ้มครองผู้เอาประกันภัยต่อไป

(3) กรณีที่บริษัทประกันภัยได้รับค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าเสียหายคืนจากผู้เอาประกันภัยเต็มจำนวนเงินเอาประกันภัยแล้ว บริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยโดยหักค่าใช้จ่ายที่ได้จ่ายไปจริง เช่น ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ค่าใช้จ่ายในการติดตามทวงถามผู้เอาประกันภัย และค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เป็นต้น

(4) ในระหว่างระยะเวลาประกันภัยบริษัทประกันภัยจะไม่บอกเลิกกรมธรรม์ประกันภัยนี้

3.4.2.7 อัตราเบี้ยประกันภัย

อัตราเบี้ยประกันภัยของกรมธรรม์ประกันภัยอิสราภาพหลังกระทำ ความผิดย่อมต้องสูงกว่าอัตราเบี้ยประกันภัยที่ทำขึ้นก่อนมีการกระทำ ความผิด เพราะสัญญาประกันภัยที่ทำขึ้นก่อนมีการกระทำ ความผิดนั้น มีอัตราเสี่ยงน้อยกว่า เนื่องจากยังไม่เป็นที่แน่นอนว่าผู้เอาประกันภัยจะไปกระทำความผิดภายหลังจากซื้อกรมธรรม์ประกันภัย แต่กรมธรรม์ประกันภัยที่ทำขึ้นหลังกระทำความผิด

ได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นมาแล้ว สำหรับการกำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยประเภทนี้นั้นกรมการประกันภัยได้กำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยตามลักษณะของความผิด และช่วงระยะเวลาที่คุ้มครองโดยอิงการใช้อัตราเบี้ยประกันภัยจากการประกอบธุรกิจการให้ประกันตัวในต่างประเทศที่คิดค่าบริการประมาณร้อยละ 10 และเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการเช่าหลักทรัพย์ประกันโดยทั่วไปของนายประกันอาชีพที่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากผู้เช่าประมาณร้อยละ 20 จึงได้กำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยประเภทนี้ อยู่ระหว่างร้อยละ 5 ถึงร้อยละ 20 ของจำนวนเงินเอาประกันภัย โดยแบ่งเป็น 4 ระยะเวลา ดังนี้

ระยะเวลาที่ 1 ประกันตัวตั้งแต่เริ่มซื้อกรมธรรม์ประกันภัยจนศาลชั้นต้นพิพากษา มี 2 อัตรา แยกตามฐานความผิด

1. ความผิดฐานกระทำโดยประมาทหรือ ความผิดฐานกระทำผิดพระราชบัญญัติการพนัน อัตราค่าเบี้ยประกันภัยอยู่ระหว่างร้อยละ 5 ถึงร้อยละ 10 ของจำนวนเงินเอาประกันภัย

2. ความผิดฐานอื่น อัตราค่าเบี้ยประกันภัยอยู่ระหว่างร้อยละ 5 ถึงร้อยละ 15 ของจำนวนเงินเอาประกันภัย

ระยะเวลาที่ 2 ประกันตัวเฉพาะในชั้นอุทธรณ์ ความผิดฐานใดก็ตามอัตราค่าเบี้ยประกันภัยอยู่ระหว่างร้อยละ 5 ถึงร้อยละ 10 ของจำนวนเงินเอาประกันภัย

ระยะเวลาที่ 3 ประกันตัวเฉพาะในชั้นฎีกาก็จะสามารถใช้จนถึงศาลฎีกามีคำพิพากษา อัตราค่าเบี้ยประกันภัยอยู่ระหว่างร้อยละ 5 ถึงร้อยละ 10 ของจำนวนเงินเอาประกันภัย

ระยะเวลาที่ 4 ระยะเวลาประกันตั้งแต่เริ่มคดีจนกว่าคดีจะถึงที่สุด อัตราค่าเบี้ยประกันภัยอยู่ระหว่างร้อยละ 5 ถึงร้อยละ 20 ของจำนวนเงินเอาประกันภัย

ทั้งนี้ อัตราเบี้ยประกันภัยอิสรภาพทั้งก่อนกระทำความผิดและหลังกระทำความผิดจะมีผลบังคับเป็นระยะเวลา 3 ปี นับแต่วันที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียน

3.4.2.8 สิทธิได้รับคืนเบี้ยประกันภัย

บริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัย 4 กรณี ดังนี้

(1) หากเจ้าพนักงานไม่อนุญาตให้ประกันตัวบริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัย โดยหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินการไว้ 200 บาท

(2) หากเจ้าพนักงานอนุญาตให้ประกันตัวแล้ว แต่ภายหลังในระหว่างระยะเวลาประกันภัย เจ้าพนักงานในลำดับนั้นหรือในลำดับถัดมาได้มีคำสั่งให้ถอนประกัน หรือมีคำสั่งไม่ให้ประกันตัวอีกต่อไป หรือผู้เอาประกันภัยไม่ประสงค์จะประกันตัวอีกต่อไป บริษัทประกันภัยจะคืนค่าเบี้ยประกันให้แก่ผู้เอาประกันภัยร้อยละ 20 ของค่าเบี้ยประกันภัย

(3) หากผู้เอาประกันภัยเสียชีวิตในระหว่างระยะเวลาประกันภัยโดยมิได้มีการผิดสัญญาประกันตัวที่ทำไว้ต่อเจ้าพนักงาน บริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยก้อนหนึ่งให้กับทายาทของผู้เอาประกันภัย

(4) ตลอดระยะเวลาเอาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยไม่ผิดสัญญาประกันที่ผู้เอาประกันภัยทำต่อเจ้าพนักงาน บริษัทประกันภัยตกลงคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยร้อยละ 20 ของเบี้ยประกันภัย

3.5 การดำเนินการตามระบบประกันภัยอิสรภาพ

การรับประกันภัยอิสรภาพได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2547 โดยในปัจจุบันมีบริษัทประกันภัยที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียน ตามพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 ให้ขายกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพทั้งสิ้น 59 บริษัท* เมื่อประชาชนหรือผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ซื้อกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพแล้ว บริษัทประกันภัยจะออกหนังสือรับรองให้แก่ผู้เอาประกันภัย เพื่อใช้หนังสือรับรองนี้ยื่นแก่เจ้าพนักงานเป็นหลักฐานในการประกันตัว โดยกรมการประกันภัย กระทรวงพาณิชย์ ได้มีการกำหนดให้บริษัทประกันภัย นำส่งข้อมูลหนังสือรับรองการทำประกันภัยอิสรภาพทั้งแบบก่อนกระทำความผิดและแบบหลังกระทำความผิดทาง Website ของกรมการประกันภัย ภายใน 24 ชั่วโมงนับจากวันที่บริษัทได้ออกหนังสือรับรอง เพื่อให้กรมการประกันภัยและผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบข้อมูลของหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยได้ ซึ่งหากบริษัทประกันภัยนำส่งข้อมูลไม่ครบถ้วนหรือไม่นำส่งข้อมูลดังกล่าว จะมีความผิดตามพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 มาตรา 93 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท และปรับอีกไม่เกินวันละห้าพันบาทตลอดระยะเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่

* ปัจจุบันเหลือ 58 บริษัท รายละเอียดโปรดดูภาคผนวก จ (เนื่องจากบริษัทพาณิชย์การประกันภัยจำกัด ได้ถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันวินาศภัย ตั้งแต่วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2548)

นับตั้งแต่กรรมธรรม์ประกันภัยอิสราฟได้เริ่มเปิดขายตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2547 จนถึงวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2548 เป็นระยะเวลา 1 ปี ปรากฏว่าได้รับความสนใจจากประชาชนเป็นอย่างมากซึ่งลักษณะคดีความผิดที่ประชาชนซื้อความคุ้มครองจากการประกันภัยอิสราฟมาก 3 อันดับแรก ได้แก่ คดีเช็ค คดีลักทรัพย์ และคดีการพนัน ซึ่งมีจำนวนผู้เอาประกันภัยทั้งสิ้นจำนวน 27,061 ราย จำนวนเงินเอาประกันภัยทั้งสิ้น 3,922.86 ล้านบาท โดยเป็นกรรมธรรม์ประกันภัยก่อนกระทำความผิดจำนวน 707 ราย จำนวนเงินเอาประกันภัย 150.57 ล้านบาท และเป็นกรรมธรรม์ประกันภัยหลังกระทำความผิดจำนวน 26,354 ราย จำนวนเงินเอาประกันภัย 3,772.29 ล้านบาท ซึ่งเป็นการขายกรรมธรรม์ประกันภัยจากบริษัทประกันภัยจำนวน 29 บริษัทจากบริษัทประกันภัยจำนวน 59 บริษัทที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียน³⁷ จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าระยะเวลา 1 ปีนับตั้งแต่เริ่มเปิดขายประกันภัยอิสราฟประชาชนผู้ที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญามีการทำประกันภัยอิสราฟมาใช้ในการประกันตัวแทนการวิ่งเต้นหาหลักทรัพย์มาประกัน ซึ่งนับว่าได้รับความสะดวก ทันเหตุการณ์ และเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการเช่าหลักทรัพย์มาประกันตัว หรือต้องวิ่งเต้นหาผู้ค้ำประกัน

และนับตั้งแต่กรรมธรรม์ประกันภัยอิสราฟได้เริ่มเปิดขาย จนถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2549 มีจำนวนผู้เอาประกันภัยทั้งสิ้นจำนวน 93,363 ราย จำนวนเงินเอาประกันภัยทั้งสิ้น 12,296 ล้านบาท โดยเป็นกรรมธรรม์ประกันภัยก่อนกระทำความผิดจำนวน 1,699 ราย จำนวนเงินเอาประกันภัย 389,690 ล้านบาท และเป็นกรรมธรรม์ประกันภัยหลังกระทำความผิดจำนวน 91,664 ราย จำนวนเงินเอาประกันภัย 11,906.311 ล้านบาท³⁸

การประกันภัยอิสราฟจึงเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับประชาชนที่ต้องการหาหลักทรัพย์เป็นหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวแทนที่จะต้องวิ่งเต้นหาหลักทรัพย์ด้วยความยากลำบาก หรือต้องเสียค่าเช่าหลักทรัพย์จากนายประกันอาชีพในราคาแพง เนื่องจากบริษัทประกันภัยคิดค่าเบี้ยประกันในอัตราร้อยละ 5-20 ของจำนวนเงินเอาประกัน ซึ่งต่ำกว่าอัตราค่าธรรมเนียมการเช่าหลักทรัพย์ประกันโดยทั่วไปของนายประกันอาชีพ ที่เรียกเก็บจากผู้เช่าประมาณร้อยละ 20 และหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยซึ่งเป็นหลักทรัพย์ดังกล่าว ยังมีความมั่นคงและน่าเชื่อถือมากกว่าการใช้หลักทรัพย์หรือหลักประกันประเภทอื่น

³⁷ ข้อมูลจากข่าวกรมการประกันภัย เมื่อวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2548

³⁸ www.doi.go.th

นอกจากนี้ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์สยามรัฐ เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2547 รายงานว่า สถิติกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิดสามารถแบ่งแยกคดีที่มีผู้นิยมซื้อมากเรียงตามลำดับ 7 กลุ่มคือ คดีเกี่ยวกับการยกยอกทรัพย์ คดีทำร้ายร่างกาย คดีการพนัน คดีเกี่ยวกับเช็ค คดีละเมิดลิขสิทธิ์/ปลอมแปลงเอกสารสิทธิ์ คดีมีอาวุธปืนและกระสุนปืนไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต และคดีเกี่ยวกับรถ นอกจากนี้ยังมีคดีอื่น ๆ เช่น คดีข่มขืนกระทำชำเรา อนาคต และฉ้อโกง เป็นต้น โดยจากสถิติดังกล่าว หากแบ่งแยกตามชั้นศาลแล้วพบว่า การซื้อความคุ้มครองเฉพาะการประกันตัวที่ศาลชั้นต้นได้รับความนิยมจากผู้เอาประกันภัยสูงสุด รองลงมาเป็นการซื้อเพื่อประกันตัวในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา แต่ทั้งนี้ ในระหว่างการขายกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพในรอบปีแรกกลับต้องเผชิญปัญหาต่างๆ ซึ่งในระยะแรกยังติดขัดปัญหาบุคลากรขาดความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายในการรับประกันภัย และระบบคอมพิวเตอร์ในการส่งข้อมูลลูกค้าให้กรมการประกันภัยยังไม่พร้อม ดังจะเห็นได้ว่ามีเพียงบางบริษัทเท่านั้นที่ขายได้ และส่วนใหญ่จะเปิดขายได้เฉพาะในกรุงเทพมหานคร ส่วนต่างจังหวัดยังให้บริการไม่ได้ ทำให้บางบริษัทประกันภัยจ้างนายความมาประจำสาขาทั่วประเทศและให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย เช่น กรณีบริษัทวิริยะประกันภัย ได้ออกจำหน่ายกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพในอัตราเริ่มต้นที่สูงกว่ากรมการประกันภัยกำหนด แต่ได้เพิ่มสิทธิประโยชน์เพิ่มเติมให้ผู้เอาประกันภัย โดยจัดเตรียมนายความจำนวน 100 คนประจำอยู่ 82 สาขาทั่วประเทศ สำหรับให้คำปรึกษาด้านกฎหมายเบื้องต้นแก่ผู้เอาประกันภัยที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อเป็นแนวทางในการว่าคดี

ต่อมาการจำหน่ายกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพได้เริ่มคึกคักขึ้นและเริ่มเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากยิ่งขึ้น บริษัทประกันภัยรายอื่น ๆ ก็เริ่มเข้ามาจำหน่ายกรรมธรรม์ดังกล่าว แต่ก็ต้องมาเผชิญกับปัญหานายประกันอาชีพซึ่งเข้ามาทำลายความน่าเชื่อถือของกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพ นั่นคือ การที่มีพฤติกรรมของนายประกันอาชีพที่ฉวยโอกาสเข้ามาเป็นตัวแทน เพื่อแสวงหาประโยชน์จากการจำหน่ายกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพ ด้วยการกว้านซื้อกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพในราคาถูก และไปขายต่อให้กับประชาชนที่กำลังเดือดร้อนและรู้เท่าไม่ถึงการณ์ในราคาแพง จนกระทั่งศาลต้องออกมาตรการแก้ไขในเบื้องต้นก็คือ การเพิ่มการประชาสัมพันธ์ข้อมูลการประกันภัยอิสรภาพให้มากขึ้น ขณะเดียวกันได้ขอความร่วมมือจากบริษัทประกันภัยให้ช่วยกลั่นกรองตัวแทนที่จะจำหน่ายกรรมธรรม์ให้รอบคอบยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ศาลหลายพื้นที่ได้รับการร้องเรียนจากประชาชนว่ามีบุคคลบางกลุ่มต้องการหาผลประโยชน์โดยมิชอบเข้ามาเป็นตัวแทนของบริษัทประกันภัย แอบอ้างหลอกจำหน่ายกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพบริเวณศาลเกินอัตราเบี้ยประกันที่กำหนด โดยคิดส่วนต่างกำไรจากประชาชน หรือไม่แจ้งสิทธิ

ประโยชน์ที่ผู้เอาประกันควรจะได้รับ และบุคคลดังกล่าวไม่ต้องรับผิดชอบใด ๆ ต่อศาลเนื่องจากไม่ได้เป็นคู่สัญญาตามสัญญาประกันตัวเป็นเพียงนายหน้าที่ขายประกันเท่านั้น ซึ่งมีประชาชนซึ่งเป็นชาวบ้านที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ตกเป็นเหยื่อจำนวนมาก และทำให้เกิดการแย่งกันขายกรมธรรม์ประกันภัย จนเป็นเหตุให้เกิดความไม่เรียบร้อยในบริเวณศาลและไม่เป็นธรรมต่อประชาชน ศาลจึงขอความร่วมมือไปยังกรมการประกันภัยและสมาคมประกันวินาศภัยให้จัดบริษัทประกันภัยมาเปิดเคาน์เตอร์จำหน่ายกรมธรรม์ประกันภัยอิสระภาพในบริเวณศาล เพื่อให้ประชาชนและผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ซื้อกรมธรรม์ประกันภัยอิสระภาพกับบริษัทประกันภัยโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านตัวแทนนายหน้าซึ่งจะทำให้ประชาชนได้รับความสะดวกยิ่งขึ้น

ศาลยุติธรรม กรมการประกันภัย และสมาคมประกันวินาศภัยจึงได้ร่วมกันส่งเสริมให้มีการจำหน่ายกรมธรรม์ประกันภัยอิสระภาพให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในพื้นที่ศาลจากบริษัทผู้รับประกันภัยโดยตรง เพื่อขจัดความเดือนร้อนและความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยอันเกิดจากการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. การจำหน่ายกรมธรรม์ประกันภัยอิสระภาพในพื้นที่ศาลจะต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบที่กำหนดโดยศาลในพื้นที่ เพื่อกำจัดความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยในพื้นที่ศาลยุติธรรม
2. ศาลจะเป็นผู้กำหนดจุดจำหน่าย ส่วนการปรับปรุงสถานที่จะเป็นภาระของสมาคมเพื่อให้เกิดภาพพจน์ที่ดี
3. ทุกบริษัทจะจำหน่ายกรมธรรม์ประกันภัยอิสระภาพในอัตราเบี้ยประกันภัยร้อยละ 7 ของวงเงินประกัน เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีรายได้น้อยสามารถจัดหาหลักทรัพย์ประกันตนเองได้ ซึ่งเป็นอัตราเดียวกันทุกคดีและเป็นอัตราที่ต่ำกว่าการขายประกันอิสระภาพตามท้องตลาดซึ่งจะคิดเบี้ยประกันในอัตราร้อยละ 20 ของวงเงินประกัน
4. ทุกบริษัทจะลดค่าเบี้ยประกันให้ร้อยละ 10 ถ้ามีผู้ค้ำประกันร่วมด้วย คินเบี้ยประกันให้แก่ผู้เอาประกันภัยร้อยละ 20 หากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่หลบหนี และคินเบี้ยประกันให้แก่ผู้เอาประกันภัยร้อยละ 50 หากผู้ต้องหาหรือจำเลยเสียชีวิต เพื่อความเป็นธรรมต่อผู้ซื้อประกัน
5. ผู้จำหน่ายจะเป็นพนักงานโดยตรงที่รับมอบอำนาจจากบริษัทผู้รับประกันภัย เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานหรือพิธีการทางศาล
6. บริษัทผู้รับประกันภัยจะไม่สนับสนุนตัวแทนนายหน้าในบริเวณพื้นที่ศาลนั้น ๆ เพื่อลดโอกาสของบุคคลภายนอกที่อาจฉวยโอกาสเข้ากับผู้ที่เดือดร้อน

7. บริษัทผู้รับประกันภัยจะจัดให้มีการจำหน่ายตลอดเวลาทำการของศาล เพื่อความสะดวกแก่ผู้ประกันตน

8. หากเห็นว่าผู้ขอเอาประกันภัยรายใดมีความเสี่ยงสูง บริษัทผู้รับประกันภัยอาจจะเลือกที่จะไม่จำหน่ายให้ก็ได้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงทางการเงินของบริษัท

โดยบริษัทประกันภัยที่แสดงความจำนงขอเข้าร่วมจำหน่ายกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพในพื้นที่ศาลจะต้องลงนามบันทึกข้อตกลงการจำหน่ายกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพในพื้นที่ศาลต่าง ๆ กับสมาคมประกันวินาศภัย* ซึ่งศาลยุติธรรมที่สมาคมประกันวินาศภัย ได้ดำเนินการจัดตั้งจุดจำหน่ายกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพแล้ว ณ วันที่ 28 พฤศจิกายน 2549 มีจำนวน 17 ศาล³⁹

การจำหน่ายกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพในบริเวณศาลดังกล่าวนี้ได้ทำให้นายหน้าประกันที่แอบอ้างมาหลอกลวงขายกรมธรรม์ให้แก่ประชาชนในราคาแพงเริ่มหมดไปและบริษัทประกันภัยจะได้พิจารณาการให้ประกันกับผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รอบคอบมากยิ่งขึ้นซึ่งหากบริษัทประกันภัยเห็นว่า การให้ประกันภัยรายนั้น ๆ จะมีความเสี่ยงสูงที่ผู้ต้องหาจะหลบหนี ก็อาจพิจารณาไม่จำหน่ายกรมธรรม์ให้ก็ได้ ซึ่งจะทำให้บริษัทประกันภัยประสบภาวะขาดทุนจากการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีประกันน้อยลง และนอกจากเคาน์เตอร์ดังกล่าวจะเป็นสถานที่จำหน่ายกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพยังมีหน้าที่รับแจ้งและชำระเงินค่าปรับให้กับศาลในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีประกันอีกด้วย

* ตัวอย่างบริษัทประกันภัยที่เข้าร่วมโครงการจำหน่ายกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพในพื้นที่ศาลอาญา มี 9 บริษัท ได้แก่ บริษัทวิริยะประกันภัย จำกัด บริษัทไทยพัฒนาประกันภัย จำกัด บริษัทสหมงคลประกันภัย จำกัด บริษัทนำสินประกันภัย จำกัด (มหาชน) บริษัทสินมั่นคงประกันภัย จำกัด (มหาชน) บริษัทเมืองไทยประกันภัย จำกัด บริษัทลิเบอร์ตี้ประกันภัย จำกัด บริษัทเจ้าพระยาประกันภัย จำกัด บริษัททิพยประกันภัย จำกัด (มหาชน) ศาลจังหวัดเชียงใหม่ มี 6 บริษัท ได้แก่ บริษัทเมืองไทยประกันภัย จำกัด บริษัทวิริยะประกันภัย จำกัด บริษัทลิเบอร์ตี้ประกันภัย จำกัด บริษัทสหมงคลประกันภัย จำกัด บริษัทสินมั่นคงประกันภัย จำกัด (มหาชน) บริษัทไทยพัฒนาประกันภัย จำกัด

³⁹ รายละเอียดโปรดดูภาคผนวก ฉ

จากข้อมูลของกรมการประกันภัย ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2549⁴⁰ บริษัทประกันวินาศภัยที่มี ยอดจำหน่ายกรมธรรม์ประกันภัยอัตรภาพมากที่สุดห้าอันดับแรกคือ

1. บริษัทสินมั่นคงประกันภัย จำกัด (มหาชน) มียอดรวมจำหน่ายกรมธรรม์ทั้งสิ้น 31,636 กรมธรรม์ เป็นจำนวนเงินเอาประกันภัย 3,900.143 ล้านบาท
2. บริษัทไทยพัฒนาประกันภัย จำกัด มียอดรวมจำหน่ายกรมธรรม์ทั้งสิ้น 19,159 กรมธรรม์ เป็นจำนวนเงินเอาประกันภัย 1,272.004 ล้านบาท
3. บริษัทวิริยะประกันภัย จำกัด มียอดรวมจำหน่ายกรมธรรม์ทั้งสิ้น 16,395 กรมธรรม์เป็น จำนวนเงินเอาประกันภัย 2,689.332 ล้านบาท
4. บริษัทเมืองไทยประกันภัย จำกัด มียอดรวมจำหน่ายกรมธรรม์ทั้งสิ้น 9,560 กรมธรรม์ เป็นจำนวนเงินเอาประกันภัย 1,637.118 ล้านบาท
5. บริษัทลิเบอร์ตี้ประกันภัย จำกัด มียอดรวมจำหน่ายกรมธรรม์ทั้งสิ้น 3,386 กรมธรรม์ เป็นจำนวนเงินเอาประกันภัย 487.034 ล้านบาท

⁴⁰ รายละเอียดโปรดดูภาคผนวก ข